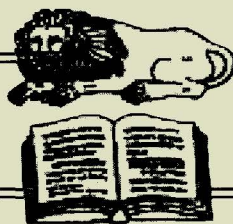
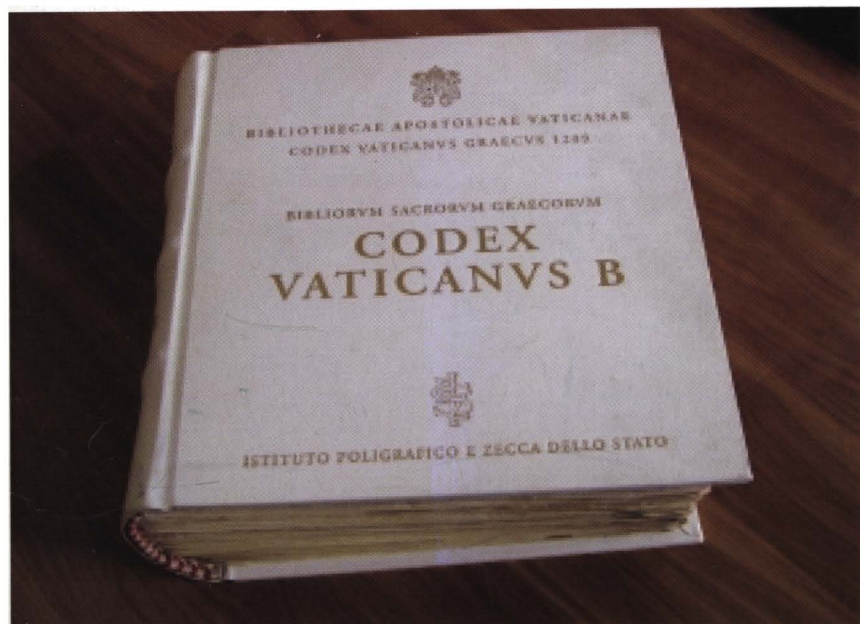

Jeromos füzetek



Biblia Éve 2008



A Vatikáni kódex

72. szám

A Szentírás ünnepe, III

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
Budapest, 2008

A Vatikáni kódex	címlap
Ajánlás	1
Csendes percek	2
A Vatikáni kódex (Tarjányi Béla)	3
Olvasói levél	32
Vallomás a Szentírásról, 2. rész (Vértesaljai László SJ.)	33
<i>Élő Ige Bibliaiskola, 62. óra (Vágvölgyi Éva)</i>	43
Újabb lelet a Templomtéren (Gyürki László)	51
Biblikus folyóiratok szemléje (Székely István)	53
Olvasóink kérdezik (Kocsi György)	59
Társulatunk életéből	63
Könyvajánlatunk	borító

J e r o m o s f ü z e t e k
az első magyar szentírástudományi folyóirat
– gyakorlati anyaggal hitoktatók számára –
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Fax: 312-24-78

Nyitva: hétfő-csütörtök, 9-17-ig ☎ 332-22-60

Email: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Honlap: www.biblia-tarsulat.hu

**A szerkesztőbizottság tagjai: Székely István, Tarjányi Béla,
Thorday Attila, Vágvölgyi Éva**

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla



Nyomda: Royal Press Hungary Kft.

Ajánlás

A Szentírás nemcsak a könyvek könyve, hanem életformáló útmutatást ad az igaz életre való neveléssel (2Tim 3.16). Nélküle Jézus Krisztust nem ismerhetjük meg, „Aki nem ismeri a Szentírást, nem ismeri Krisztust” – mondotta Szent Jeromos. Hogyha másért nem, hát ezért is érdemes elolvasnunk a Szentírás könyveit. Nagyon fontos, hogyha még nem volna, szerezzünk be mai magyar nyelven szóló Bibliát, amely az Egyház hiteles magyarázataival van ellátva. Rendszeresen olvassuk, merítsünk ebből a bővizű forrásból, elmélkedjünk róla nap mint nap és elmélkedéseink eredményeként tűzzünk magunk elé kisebb-nagyobb feladatokat, válaszoljunk arra az isteni hívásra, amely a Szentíráson keresztül személy szerint mindannyiunkhoz szól, és missziós lelkülettel, szavunkkal és életpéldánkkal adjuk tovább. A Szentírást közösségeinkben is olvassuk, vegyünk részt Bibliaórákon. Hiszen a Szentírás közösségalkotó erő, tanú erre az első keresztyének életét megörökítő Apostolok Cselekedete. Necsak tanulmányozás céljából olvassuk, hanem az Egyház közösségének építése végett és az olvasást mindig kísérje az imádság.

Bábel Balázs: Körlevél a Biblia Évére. Részlet.

Csendes percek

Megkezdjük a Biblia évét, hogy ebben az esztendőben különös figyelemmel és szeretettel tekintsünk Isten hozzánk intézett üzenetére, amelyet írott formában a Biblia, a Szentírás őrzött meg a számunkra. A Szentírás olyan könyv, amelyet Isten kiválasztott emberei írtak a Szentlélek irányításával. Így az Isten üzenete emberi nyelven, emberi szavak által jut el hozzánk. Mivel Isten üdvözítő művét Jézus Krisztus teljesítette be, az egész Szentírás végső soron Jézushoz vezet bennünket, és őbenne találjuk meg az egésznek értelmét. Ahogy Szent János evangélista mondja, Ő az Isten élő Igéje, hozzánk intézett élő Szava. A Biblia megértése Jézus megértéséhez vezet. Amikor tehát a Szentírást hallgatjuk, olvassuk, akkor végső soron Jézus szól hozzánk. Szent Cyprián, Karthágó vértanú püspöke így tanít: „Az az óhajunk, hogy ne csak a templomokban törekedjete Isten szavát komolyan meghallani, hanem otthonotokban is merüljete el a Szentírásba és elmélkedjete az Úr törvényein. Mert ez is Krisztus, ki mindenütt annak közelében van, aki Őt keresi.”

A Biblia évében nagyon ajánlom, és mindenkit buzdítok, hogy vigye otthonába a Bibliát – legyen ott minden család asztalán a Szentírás – és olvassák rendszeresen egyénileg vagy közösen. Legyen ez hétköznapjainkban is az élő kapcsolat a köztünk jelen lévő Krisztussal. Nagyon üdvös, ha a családtagok hetente legalább egyszer közösen olvassák a Bibliát.

A Szentírást gondolkodva, imádkozva kell olvasni. Nem vehetjük a kezünkbe úgy, mint a napilapokat vagy regényeket, amelyekben csak az érdekességet keressük. Isten üzenetét régi korokban, sajátos körülmények között foglalták írásba. Ha meg akarjuk érteni igazi tanítását, nem állhatunk meg a felületeknél, nem nézhetjük csak a külsőt, ami az első látásra megragad, hanem figyelmesen kell keresni, mit is akar ezzel Isten nekünk üzeni. Hasznos, ha nyugodt körülményeket teremtünk az olvasáshoz – csendet a környezetünkben és csendet magunkban, hogy képesek legyünk meghallani Isten üzenetét. Ajánlatos, hogy az olvasás kezdetén rövid imával hangoljuk magunkat a belső figyelemre. *(Bosák Nándor püspök körleveléből)*

Tarjányi Béla

A Vatikáni kódex

BEVEZETÉS

A Bibliában szereplő különböző iratok, ún. könyvek keletkezése Kr. e. 1000 és Kr. u. 100 közé tehető. Ezeknek a könyveknek az eredeti kéziratai elvesztek, csak későbbi másolatok maradtak róluk. A Biblia szövegét ezekből a kéziratokból ismerjük.

Az Ószövetség héber (és arám) nyelven fennmaradt könyveinek szövege egységes, mert a zsidóság tudósai (az ún. masszoréták) egységesítették a szöveget, és nem tűrtek meg változatokat a szent könyvek szövegében. A héber (és arám) szövegek legfőbb és legrégebbi tanúja a Leningrádi kódex.¹

Az Ószövetség görög nyelvű változata az ún. Hetvenes fordítás (Szeptuaginta), amely Kr. e. 2. században Alexandriában készült. Ez volt az Ósegyház általánosan használt Ószövetségi Szentírása a Kr. u. 2-4. században. Olyan könyveket is tartalmaz, amelyek nincsenek benne a héber Bibliában. A szövege sok helyen eltér az egységesen elfogadott héber Ószövetség szövegétől, és az egyes kéziratok is számos helyen különböznek egymástól (kiegészítések, revíziók következtében). A legrégebbi, viszonylag teljes szövegtanúk a Vatikáni kódex (jele B) és a Sínai kódex (S) a Kr. u.-i 4. századból. Ezeket követi időrendben az Alexandriai kódex (A), mely az 5. században készült.

¹ A Leningrádi kódex (Codex Leningradensis) a legrégebbi fennmaradt példánya a héber Biblia masszoréta szövegének, Kr. u. 1008-ból. A Biblia Hebraica Stuttgartensia (amire a legtöbb bibliafordító hivatkozik) ennek a pontos átírata. A Leningrádi kódex tartalmazza a héber Biblia teljes szövegét, bár a sorrend némileg eltér a legtöbb Bibliától, mert a Krónikák könyve megelőzi a Zsoltárok könyvét és Jób könyve a Példabeszédek könyvét. Tartalmaz ezenkívül masszoréta jegyzeteket is (nikudot). A bőrkötésű kódexet pergamenre írták. A Leningrádi Kódexet a szentpétervári orosz állami könyvtárban tárolják 1863 óta. Közismert nevét, amelyet az orosz forradalom után kapott, a könyvtár kérésére a mai napig nem változtatták meg. – Az Aleppói kódex feltehetőleg valamivel régebbi, de hiányoznak belőle egyes részletek.

Az Újszövetség legrégebbi szövegtanúi a fent említett kódexek (Vatikáni, Sínai, Alexandriai). A korábbi időkből (2.-3. század) fennmaradt szövegtanúk (papiruszok) igen jelentősek, de csak rövidebb-hosszabb részleteket tartalmaznak a Bibliából.

Tekintettel arra, hogy mind a Hetvenes fordítás, mind az Újszövetség szövegtanúi sok helyen eltérnek egymástól, ezen szent iratok eredeti szövegének rekonstruálásával egy külön tudományág, a bibliai szövegkritika foglalkozik. A kutatások eredményeképpen kritikai szövegkiadások jelennek meg. Az Újszövetség szövegének általánosan elfogadott kritikai kiadása a Nestle-Aland féle *Novum Testamentum graece*², a Hetvenes fordításé pedig a Rahlfs-féle *Septuagintakiadás*³. A mai bibliafordítások ezen kritikai kiadások alapján készülnek, valamint a Stuttgarti Héber Biblia⁴ alapján.

Az alábbiakban a Biblia egyik legrégebbi és legjelentősebb szövegtanúját, a Vatikáni kódexet ismertetjük a kódex 2000-ben megjelent hasonmás kiadásához mellékelt *Prolegomena*⁵ alapján.

I. PALEOGRÁFIAI ÉS KODIKOLÓGIAI ISMERTETÉS

I. A kódex összetétele

A Vat. Gr. 1209 ma 1536 számozott oldalt, azaz 768 lapot (fóliót) tartalmaz; de ehhez hozzá kell tenni az elején 2 fóliót vagy 4 oldalt, amelyet I-IV-ig számoztak; a végén pedig egy számozatlan fóliót, amely kiegészíti az utolsó füzetet; ehhez járul még 3 kettős, számozatlan fehér fólió, amelyek a kódex elején lehettek, amikor be volt kötve. Mindegyik fólió (az eredetiek éppúgy, mint a csatoltak) per-

² Barbara és Kurt Aland (ed.), *Novum Testamentum graece* (27. kiadás), Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1984.

³ A. Rahlfs, *Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1935/1979.

⁴ R. Kittel (ed.), *Biblia Hebraica*, Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937 - Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart.

⁵ Az itt következő (rövidített) ismertetést ld.: *Codex Vaticanus B, Prolegomena, Bibliotheca Apostolica Vaticana*, 1999. Tartalom: Paul Canart, *Notice paléographique et codicologique*, 1-6.o., Pierre-Marie Bogaert, *Le texte de l'Ancien Testament*, 7-26.o., Stephen Pisano, *The Text of The New Testament*, 27-41.o.

gamen. Jelenleg minden kettős fóliót széthajtva külön-külön papírdossziében⁶ tárolnak.

Az eredeti kódex maradványát a 41-694-es és a 707-1518-as fóliók alkotják. A másolás idején – vagy nagyon régi korban – minden fóliót nagybetűs görög számokkal jelöltek, amelyeket a hátlap felső sarkába tintával írtak be; e számok közül sokat teljesen vagy részben levágtak a könyvkötők, de egy részük még olvasható, noha a tinta erősen kifakult⁷. Kikövetkeztethető, hogy a 41-694-es oldalak az eredeti kézirat 32-358-as fólióit, a 707-1518-as oldalak pedig a 369-774-es fólióit képviselik. Hiányzik tehát az elején 31 fólió, amelyeket 20, sűrűbb írással készített fólióval (40 oldallal) helyettesítettek; számítások szerint a hiányzó 31 fólión pontosan annyi szöveg volt, amennyi a Genézis eredeti szövegéből most hiányzik⁸. Az ugyancsak elveszett 359-368-as fóliókat 6 fólióval pótolták (a jelenlegi 695-706-os oldalak). Nehezebb megállapítani, hogy hány fólió veszett el a végén. Számításunk szerint a Zsidókhöz írt levél kiegészítéséhez valamivel több, mint 3 fólió hiányzik. A legújabb kiegészítés (1519-1536) a Zsidókhöz írt levél végét (a Zsid 9,15-től) és a Jelenések könyvét tartalmazza.

Néhány kivételtől eltekintve a kódex teljes egészében *quinion*-okból, tízlapos füzetekből állt. Az első megmaradt füzet (41-54. oldal; eredetileg a 32-38. fóliók) már csak 7 fólióból áll; teljes formájában a 29-38. fóliókat tartalmazta. Ez előtt legalább 3 füzet teljesen elveszett: valószínűleg két *quinion* és egy (nyolclapos) *quaternion*. Az 55. oldaltól kezdve (eredeti 39. lap) szabályos sorrendben 32 *quinion* követi egymást (5-36. füzet) egészen a 694. oldalig (eredetileg

⁶ A kódex utolsó kötés-anyagát ma a kódex mellett külön tárolják. Az előző kötés valószínűleg vörös volt (fatábla vörös színre festett bórral bevonva), amint ezt a régi feljegyzések tanúsítják. Az utolsó kötés valószínűleg a 15. században végzett restauráció alkalmával készült.

⁷ Ez a számolás olvasható még pl. az 1280., 1296., 1356. és 1438. oldalakon. Sok szám, amelyet az 1904-1907-es faksimile olvashatónak jelez, ma már nem az. (Vajon valóban olvashatók voltak ezek?)

⁸ A számítás először úgy készült, hogy egy eredeti fólió tartalmát (a sorok száma és a soronkénti betűszámok alapján) összehasonlították egy helyettesítő fólió tartalmával. A Rahfs-kiadás alapján számolva ellenőrizték: hány eredeti fólióra volt szükség a hiányzó szöveg pótlásához.

a 358. fólió); az elveszett quiniont (a 37.-et) egy (hatlapos) ternionnal pótolták (695-706.o.). A 707-926. oldaltól (eredeti 478. fólió) 11 quinion található (a 38-48-ig); a következő füzet, a 49. (927-944. oldal = 479-487. fólió) egy quinion, ennek utolsó fólióját, mely üres maradt, kivágták. A 945-1504. oldalakon (eredeti 488-767. fólió) 28 quinion követi egymást (az 50-77.-ig). Az utolsó fennmaradt eredeti füzet, a 78. (1505-1518. oldal = 768-774. fólió) már csak 7 fóliót tartalmaz.

Az 1904-07-es faksimile jelzései ellenére nyomát sem találtuk a füzetek olyan ősi számozásának, amely összhangban állna az eredeti munka szerkezetével. Az a (görög és latin) számozás, amelyet mindegyik füzet külső felső sarkában találunk, a 4. számmal (δ') jelöli a második fennmaradt füzetet (55-74.o.; de a számot tévedésből az 53. oldalra írták!), és így tovább egészen a 77. számig (οζ', l. 1505.o.); tehát egy számmal elmarad az eredeti sorrendtől, talán azért, mert a kiegészítő füzetek számát veszi alapul (ezeket viszont nem számozták).

2. Anyag, beosztás, fűzés, vonalazás

A kódex gondosan készített, nagyon vékony pergamenlapokból áll; egyes oldalakon nagyritkán bőrhibából vagy készítési hiányosságból származó kis kör alakú lyuk található, amelyet a scriptor a másolásnál kikerült. A viszonylag sok folt és néhány szakadás a kötet használatából származik; egy esetet kivéve (a 355-356. oldalon, ahol a fólió külső felső részét letépték) ezek nem okoznak jelentős akadályt az olvasatban. A túlságosan savas tinta nem egyszer kimarta, sőt kilyukasztotta a pergament; de ritkán fordul elő, hogy ez zavarná az olvashatóságot.

A fóliókat az ún. Gregory-törvény szerint állították össze: a „húsos”- és a „szőrös” oldalak szemben vannak egymással, és a füzet a „húsos” oldallal kezdődik.

A sorok vonalazását egy nagyon kis átmérőjű, kört húzó metszőfűró szerszámmal készített jelző pontok irányítják. A függőleges sorokhoz a felső és az alsó margón vésték be őket, igen közel a jelenlegi szélhez (amely erősen elrongyolódott); a vízszintes sorokat ille-

tően ezek a pontok a fólió külső szélétől 58-90 mm-re helyezkednek el (90 mm pl. az 55. oldalon) – tehát az utolsó írott oszlopra esnek, mint pl. a Sinaiticus-ban, s ahogyan ez ott is látható, az utolsó alsó pont gyakran kettős (pl. 255-273.o.).

A vonalazás módjának pontos meghatározása még nem teljesen sikerült, de feltétlenül hangsúlyoznunk kell, hogy egészen szabályos a tördelés.

Nagyon valószínű, hogy minden sor-jelzést a húsos-oldalon húztak meg. Ilyen eredményt ad általában a 2-es módszer alkalmazása (a Leroy-féle nomenklatúra szerint), amikor a fóliók (vagy duplafóliók) egyesével a húsos-oldallal felfelé vannak fordítva. Némi bizonytalanságot okoz azonban, hogy a függőleges sorok gyakran határozottan erősebben nyomottak, mint a vízszintesek, és intenzitásuk is – gyakran ugyanabban a füzetben – eltérő (pl. 55-74.o.). Annak feltételezése, hogy az egyik fóliót a másikkra helyezték a bevéselt és a kidomborodó részek jelenlegi elrendezése érdekében, olyan bonyolult manipulációkat tételezne fel, amelyeket nem tartunk ésszerűnek.

Ami a vonalazás típusát vagy rajzformáját⁹ illeti, kétféle jelentős megoldást alkalmaztak mind a háromhasábos, mind a kéthasábos tördelés esetében (az utóbbi a bölcsességi könyvekben látható): a különbség a vízszintes sorok meghúzásának módjából származik. A függőleges vonalak az alábbi módon helyezkednek el: a háromhasábos tördelésben hat függőleges vonal – a lapon felülről lefelé meghúzva – határolja a három hasábot (pl. 255-274.o.); a kéthasábosban pedig mindegyik hasábot jobbról-balról két, elég nagy térközű vonal határolja: az első baloldali vonal jelzi azt a helyet, ahol a sztichosz (félvers) kezdődik, a második pedig, ahol folytatódik, a kezdethez képest hátrább. A két jobboldali vonalnak ugyanez a szerepe a fólió másik oldalán (pl. 615-634.o.). A leggyakrabban előforduló típusban a vízszintes vonalak mindegyike a szöveg egy sorának felel meg; az első és az utolsó folyamatosan van meghúzva az első baloldali függőlegestől az utolsó jobboldali függőlegesig; nem egyszer azonban

⁹ L. Leroy-Sautel; ezek visszautalnak az előző bibliográfiára. Tekintettel a Vaticanus-ban használt vonalazási típusok kivételes voltára, inkább leírtuk ezeket, mintsem kodifikáltuk volna Leroy szabályai szerint.

kivehetetlenek a hasábok közötti meghosszabbítások (pl. 595-614.o.) – talán soha nem is húzták meg ezeket. A többi vezető vonal csak a két vagy három hasáb mindegyikének belsejében található. Egy másik típusban minden vízszintes vonalat megszakítás nélkül az első baloldali függőlegestől az utolsó jobboldali függőlegesig húzták meg, de többségüket olymódon, hogy egy meghúzott vonalhoz két írott sor tartozik; kivételt képez néhány „egymáshoz közelálló” sor (a szabály: egy meghúzott vonalhoz egy írott sor tartozik) fent, és esetleg lent. E tekintetben három megoldást alkalmaztak: 1.) öt egymáshoz közelálló sor fent és kettő lent (55-75.o.); 2.) csak fent négy sor (867-886.o.); végül 3.) három sor fent és kettő lent (907-926.o.). A jelzőpontok rendszerint ad hoc távolságban állnak egymástól¹⁰. Megjegyzendő, hogy hasonló eljárást alkalmaztak a Sinaiticusban is.

3. A másolás és a díszítés

a/ A könyvek elhelyezkedése a kódexben

A kódexben a bibliai könyvek „takarékosnak” mondható módon követik egymást. Az egyes könyvek általában annak a hasábnak a tetején kezdődnek, amely közvetlenül az előtte levő könyv befejezése után következik, akár az első, akár a második, akár a harmadik hasábról legyen is szó; más szóval: egyáltalán nem törekedtek arra, hogy egy könyv kezdete egybeessen egy oldal, egy fólió vagy egy füzet kezdetével. A nagyobb egységeket illetően a helyzet a következő: A történeti könyvek a 2. Ezdrással (Nehemiással) fejeződnek be a 624. oldalon, azaz a 33. füzet 5. fóliójának hátoldalán, az 1. hasábnak (amely a szövegnek csak a két utolsó sorát és a végső címet tartalmazza), az oldal többi része üres. A bölcsességi könyvek ezt követően ugyanezen 33. füzet 6. fóliójának előlapján kezdődnek. Eszter, Judit és Tóbiás a bölcsességi könyvek korpuszában helyezkednek el. A tördelési különbség ellenére Eszter azon az oldalon kezdődik, ahol a Sírak fia könyve befejeződik. A legfeltűnőbb elválasztás Tóbiás és a prófétai könyvek között található; előbbi a 944. oldalon fejeződik

¹⁰ A 38. füzetben (707-726.o.) kétféle pontozás látható: az első, kijebb, megfelel az első típusnak (minden sorhoz egy vonal), a második, beljebb, megfelel a második típusnak (egy vonal két soronként).

be, a 49. füzet 9. fóliójának hátlapján (kevéssel a 2. hasáb közepe előtt); ezután a füzet utolsó fólióját levágták (kétségkívül üres maradt). Ózeás könyve ilymódon az 50. füzet első fóliójának előlapján, a 945. oldalon kezdődik. Végül, mint a bölcsességi könyvek esetében, az Újszövetség egy füzetnek (a 54.-nek) a 6. fólióján kezdődik, az előlapon, az 1235. oldalon – az előző oldal nagyrészt üres maradt. Az Újszövetség többi könyve „takarékos” módon követi, eltekintve Lukács evangéliumától, amely kezdődhetett volna az 1303. oldal 3. hasábján, de ez üres maradt, és a könyv kezdetét átvitték a hátlap első hasábjába, vagyis az 1304. oldalra; ennek a kivételes elrendezésnek az oka titok marad számunkra¹¹. Ezzel szemben természetes, hogy a bölcsességi könyvek kezdetén másoló-váltásra került sor, és egy másik kéz írta a prófétai könyveket is. Ezek után áttérünk arra, hogy az írásmódról és a másolókról ejtsünk szót.

4/ Az írásmód, a díszítés és a másolók

A Vaticanus írásmódja „bibliai unciale” néven ismert, amit másképpen – G. Cavallo alapvető monográfiáját követően – „bibliai maiusculum”-nak is nevezünk¹² (19). A szóban forgó írás szabályait – „kánonját” – Cavallo határozta meg. Az írás nagybetűs, és minden betű két vezérsor között helyezkedik el. A betűk tengelye függőleges. Majdnem mindegyik betű egy négyzetbe írható, kivétel a I, P, Y, Φ és a Ψ, amelyek szára lenyúlik az alapsor alá, a Φ és a Ψ felül is túlnyúlik a soron. Az írásszög – kb. 75 fok – kiemeli a vonalak különbségét: a függőlegesek erősen jelzettek, a vízszintesek és az emelkedők fonálszerűek, a ferdén ereszkedők közepesen vastagok; ha a kánon tökéletesebben érvényesül, az ellentét enyhe és állandó marad. A vonalak végét rendszerint semmilyen díszítő vonal sem jelzi – ezek ductusát Cavallo részletesen tanulmányozta. A kánont igen alaposan betartja a Vaticanus másolója. Csak annyit jegyezhetünk meg, hogy a P, az Y, a Φ és a Ψ lefelé haladó ágai jobbról balra ferdén metszett végükön enyhén balra görbülnek; ezenkívül nagyon

¹¹ Lehet, hogy a másoló helyet akart hagyni a Márk-evangélium hosszabb befejezésének (16,9-20), amint ezt Pisano feltételezi, ld. alább.

¹² G. Cavallo, *Ricerche sulla maiuscola biblica*, Firenze 1967.

enyhe vastagítások jelzik egyes vízszintes vonások végeit: a Γ-ét és a T-ét, s néha az E középső vonaláét is. E sajátosságok megfigyelése lehetővé teszi, hogy a kódexet a bibliai maiusculum kronológiai fejlődésének keretében elhelyezzük. A Vaticanus határozottan a „tökéletesség fázisába” tartozik, ahol a kánon pontos betartása és a kivitelezés természetessége és spontaneitása harmonikus egyensúlyban van. E jellemzők összessége arra indította Cavallo, hogy a B kódex megírását a IV. sz. közepére datálja, kissé korábbra, mint a hozzá igen közel álló Sinaiticus-ét, amelyet kb. 360-ra helyez.

Mint fentebb mondtuk, a szöveget három ill. két hasábban írták. A betűk 2-2,5 milliméteres négyzetekbe írhatók. A háromhasábos tördelés mindegyik sora kb. 16 betűt tartalmaz. Hogy a szavakat ne kelljen elválasztani, a sor végén egy-két betű sok esetben kisebb, vagy túlnyúlik a soron. A betűk alakja nem változik ilyenkor, kivéve az M-et, amely lehet „alexandriai” ductus, valamint az ómegát, amely összelapulhat, és néhol „horgony” formát ölt. Ugyanezek a betűformák találhatóak – akár „kánonszerűek”, akár nem – az egyes könyvek elején és végén található címekben, valamint fejléceken.

A Vaticanus rendkívül mértékletes a görög szövegnek mind megjelenítésében, mind tagolásában. A scriptio continua¹³-ban írt szövegben nincs sem hehezet, sem ékezet. Az első kézből származó központosítás nagyon ritka. Helyenként használnak „kitöltő jelet”, hogy a sor vége ne maradjon üresen. Egy-egy könyvön belül a beosztást csupán diszkrét „üres helyek” érzékeltetik, bizonyos esetekben a bekezdés első sorának enyhe kiengedése; ezek közül egyeseket paragraphos¹⁴ is megjelöl. Egyetlen iniciálé sincs felnagyítva. Nincs más díszítő elem, mint a címetek aláhúzó vagy bekeretező szaggatott vonalak, valamint az egyes könyvek végén levő fő címetek kísérő vonalrajzok. Ezek díszítése nagyon egyszerű – a piros színt helyenként igen diszkrét módon használják – mindez erősen emlékeztet a Sinaiticus díszítésére.

¹³ Szóközök nélkül – a Szerk.

¹⁴ Egy kis vízszintes vonal az előző bekezdés utolsó sora alatt, pl. a 647., 734., 1084., 1101. és 1366. lapon.

Több másoló dolgozott-e a B kódex megalkotásán? A szakemberek hármat, sőt négyet különböztetnek meg¹⁵. A betűk alakbeli különbségeire alapozni nehéz, mert az eredeti szöveget, amely elhalványodott, egy későbbi kéz majdnem teljesen átírta. A Sinaiticus esete is mutatja, milyen nehéz ezt a kritériumot használni. Ezzel szemben, akárcsak a Sinaiticusnál, itt is lehet azokra az apró különbségekre hivatkozni, amelyek a szöveg tagolásában (a > jel és a kiengedés használata), a címek írásában és díszítésében, valamint a helyesírási sajátosságokban mutatkoznak, mint pl. a nomina sacra rövidítése, vagy az itacizmus gyakorisága. Ezen elemek alapján Milne és Skeat kimutatta, hogy – az itt-ott mutatkozó eltérések ellenére – két kezlet igen nagy valószínűséggel meg lehet különböztetni. Az első (A) másolta a 41-334. oldalakat (Ter 46,28 – 1 Kir 19,11) és a 625-944 oldalakat (Zsoltárok – Tóbiás); a második (B) a 335-624. oldalakat (1 Kir 19,11 – 2. Ezdrás), a 945-1234. oldalakat (Ózeás – Dániel), és az 1235-1518-ig tartó részt (Újszövetség).

Számos javítás – törlés, betoldás – minden bizonnyal a másolás során történt. Mindenesetre szükséges lenne a javítások mindegyikét újabb, alapos vizsgálat tárgyává tenni.

5. A kódex története

A javítások, glosszák és a szöveg- valamint díszítésbetoldások ugyan arról tanúskodnak, hogy a kódexet elég hosszú ideig szorgalmasan használták, ezt azonban nehéz időzíteni, még kevésbé lokalizálni a beavatkozásokat. Az az írnok, aki átírta a szöveget, meglepő ügyességről tett tanúságot. Vajon rendkívüli utánzó képességéből fakad-e ez, vagy abból, hogy az eredeti másolás óta nem sok idő telt el? Kiváló szakmai tudása megkülönbözteti attól, aki az 1206-os oldalt írta át úgy, hogy a kisbetűs formákat összekeverte a nagybetűsekkel, és trémákat tett a iótákra. Vajon ugyanez a kéz írt-e a margókra ugyanezen az oldalon egy sor scholiát? Kurzív írását a XII. sz. második felére lehet időzíteni. És milyen korban fűzték az irathoz a tarka szalagdíszeket és az iniciálékat, amelyek minden egyes könyv elejét jelölik? A motívumok a X. századi konstantinápolyi díszítésre

¹⁵ L. Milne-Skeat, *Scribes and Correctors*, 87-90.o.

jellemzők, de primitívebb formában és ügyetlen kivitelben – ez inkább magyarázható lenne 11. vagy a 12. századi, sőt, még későbbi eredettel. Ami Clément barátot illeti, aki a 238. és a 624. oldalra ráírta a nevét, azon túlmenően, hogy nem könnyű őt időben elhelyezni (a 11. és a 13.század között ?), semmi sem bizonyítja, hogy belenyúlt volna a kódexbe, és hogyan. Arra vonatkozóan sincs semmilyen komoly jelzés, hogy a kódex, egyéb híres unciáléktól eltérően, valamikor Dél-Olaszországban időzött volna.

A XV. sz.-ban találunk végre utalást a kódexre. Biztosnak látszik, hogy Bessarion a Marcianus gr. 6-nak legalább egy részét a Vaticanus-ról másolta le, az tehát volt az ő kezében¹⁶. De milyen körülmények között? Az előtt-e, hogy a kötet a Vatikáni Könyvtárba került, vagy később, ahol, úgy tűnik, 1475 óta található¹⁷? A kódex eredete kétségkívül világosabbá válna, ha ki lehetne deríteni, milyen körülmények között folyt le a kiegészítő munka, amely – a másoló írása alapján – a XV.sz. első felére időzíthető. De az ő személyét mindaddig nem sikerült azonosítani, és a kötetben nem történik említés arról – amit Marcari hitt –, hogy J. Chortasmenosnak, a pátriárka jegyzőjének tulajdona lett volna, s nincs is benne olyan betoldás, amelyet bizonyossággal neki tulajdoníthatnánk. Legutóbb T. C. Skeat hangsúlyozta a XV.századi „restaurációs” munka furcsa módon sietős, hanyag jellegét és – fenntartással – azt a hipotézist állította fel, miszerint a kódexet, amelyet Konstantinápolyban fedeztek fel kevésbé a görög delegációnak a firenzei zsinatra történt elutazása előtt, sietve kiegészítették, hogy ajándékba adják a pápának. A feltételezés csábító, de nincs igazolható alapja. Annyi bizonyos, hogy a kódex 1475 óta a Vatikáni Könyvtár tulajdona, s csak rövid időre került el onnan: 1797-től 1815-ig Párizsban volt. Története ebben az időszakban egybefonódik a vele kapcsolatos kutatások történetével. (Paul Canart)

¹⁶ J. Sagi, *Problema historica codicis B, "Divus Thomas" (Piacenza), 75 (1972), 9-13.o.*

¹⁷ Az 1475-ös leltárban ez áll: „Biblia. Ex membr. In rubeo” (Devreesse, *Le fonds grec, 73.o.*) T.C.Skeat szerint nincs ok arra, hogy kétségbe vonjuk, hogy a B kódexről van szó, amelyet 1481-ben így írtak le: „Biblia in tribus columnis, ex membranis in rubeo” (T.C. Skeat, *The Codex Vaticanus in the Fifteenth Century*, "Journal of Theological Studies", n.s. 35 1984, 454-465.o.)

II. AZ ÓSZÖVETSÉG SZÖVEGE

A görög Biblia hiteles szövegei (szó szerint: tanúi, bizonyágai) között a *Vaticanus* (B) páratlan helyet foglal el, s ez különösen érvényes az Ószövetségre, amely kevesebb ősi tanúval rendelkezik. A három „nagy” unciálé közül elismerten ez a legrégebbi. Kevésbé teljes, mint az *Alexandrinus* (A), de tisztább. A mérete nem olyan impozáns, mint a *Sinaiticus* (S, az ószövetségi részben), viszont kétségkívül gondosabb kivitelű és kevésbé javított.

1. A könyvek általános elrendezése és sorrendje

Alfred Rahlfs már 1899-ben kimutatta, hogy a *Vaticanus* könyveinek sorrendjét legjobban Szent Atanáz 367-ből való 39. Ünnepi Levelére való hivatkozással lehet megmagyarázni. Ezt az állítást azóta nem cáfolták meg. Magyarázatot ad – többek között – például a Makkabeusok két könyvének szándékos kihagyására. Sőt, Szent Atanáz 353-ban írt Apologia Konstansznak c. művében kijelenti, hogy tizenöt évvel korábban bibliákat adott I. Konstansznak (+ 350) és Eberhard Nestle úgy vélte, hogy a *Vaticanus* ekkor jutott el Rómába¹⁸.

Kockázatos dolog ilyen pontosnak lenni. De az a feltételezés, hogy az alexandriai scriptoriumnak császári felkérést kellett teljesítenie, nem valószínűtlen. A munka gondossága és szervezettsége a B-ben mindenképpen szervezett műhelyre vall. Vélhető tehát, hogy a B alexandriai és egyiptomi eredetű, de nincs biztos adatunk arra nézve, hogy a kódexet ilyen korán Rómába küldték volna.

Akkor, amikor a B-t másolták – általános vélemény szerint a 4. században – az ilyen típusú nagy kódexek készítése és használata még új volt, sőt, talán egészen új. A B közvetlen modelljéről semmit sem mondhatunk. Közeli ősei kisebb papirusz-kódexek lehettek, amelyek egy, legfeljebb két nagy bibliai könyvet tartalmaztak (pld. Ezekiel, Dániel, Eszter, mint a 967. sz. kódex), vagy a még annál is kisebb terjedelmű tekercsek. Az Újszövetségtől eltérően ugyanis,

¹⁸ Eb. Nestle, Einführung in das Griechische Neue Testament, Göttingen, 1909³, 200.o.

amelynek terjedésében a tekercs-forma gyakorlatilag semmi helyet nem foglalt el, a görög Ószövetség ezen az előkelőbb módon terjedt el először, mégpedig legalább a Kr.u. 2. századig.

A másolóműhely vezetője a másolat megtervezésénél többféle megfontolást tarthatott szem előtt.

Ha rendelkezésére állt egy jóváhagyott szentírási kánon, követhette annak sorrendjét. Az Atanáz-féle listát legkésőbb 367-ben rögzíthették, a híres Ünnepi levél időpontjában, sőt lehet, hogy már korábban is megvolt, és a B esetleg a lista kötelező használata alapján készült. De ez a magyarázat nem elégséges. A B-ben „a kezdőknek szánt” könyvek (Bölcsesség, Sírak fia, Eszter, Judit, Tóbiás) nincsenek különválasztva, be vannak sorolva az Ószövetség bölcsességi könyvei és a Próféták közé. Ugyanakkor az is valószínű, hogy voltak olyan könyv-sorrendek is (sequentia), amelyeket széles körben elfogadtak, mint például az Octateuchusz-Királyok-at, a Próféták sorrendjét (élükön a Tizenkettővel – bár vannak kivételek, pl. a S is), a bölcsességi könyveket (melyben a Jób és a Zsoltárok könyvének helye változó).

A valóságban a B könyveinek sorrendje megmagyarázható azzal, hogy kompromisszumot akartak kötni: követni egy bevett szokást, és tekintetbe venni az alexandriai atanázi kánont. Vizsgáljuk meg ezt közelebbről!

Az Oktateuchusz-Királyok teljesen normális sorrendje után ott találjuk – ahogyan az egyébként gyakori – az 1-2. Krónikákat, és – ez ugyancsak gyakran előfordul – az A és B Ezdrást (nevezetesen a latin bibliák 3. Ezdrás könyvét és Ezdrás-Nehemiást egy könyvben). Ez az elrendezés arról a keresztény irányzatról tanúskodik, amely szerint a történeti könyveket szívesebben közlik időrendi sorrendben. Az egész anyag majdnem teljesen üres lappal végződik (624.o.), a quinion közepén, annak jeleként, hogy egy nagy rész lezárult.

Az új szekció egyébként eltér az eddigiektől: két és nem három hasábos tördelést alkalmaz, mivel a bölcsességi könyveket – hagyományosan – értelemszerű sorok szerint másolják, nem pedig folyamatosan, mint a többi könyvet. A Zsoltároskönyv van az élen, utána a héber kánon három bölcsességi könyve, a Példabeszédek, a Prédi-

kátor (Qohelet) és az Énekek Éneke. Figyelemre méltó, hogy Jób is itt található. Ez a könyv egyébként rendszerint megelőzi a bölcsességi könyveket; ritkán az is előfordul, hogy követi azokat (S, 613). A B-ben a bölcsességi könyvek közé van helyezve. Valójában az atanázi kánon szerint kerül az Énekek Énekét követő helyre. De a hagyományos sorrend csak megszakadt, nem borult fel, mert az atanázi kánon „kezdőknek szánt” könyveit tartalmazó szekció itt jelenik meg, élén a Bölcsességgel és a Sírak fia könyvével. A 46-os (Paris, B.N., Coislin 4) és a 631-es (az előbbi másolata) minuszskulák azt tanúsítják, hogy a B sorrendje a bölcsességi könyveket illetően nem áll példa nélkül. A 46-os és a 631-es kódex Hexaszófió-nak (Ἑξασόφιον) nevezi a hat bölcsességi könyv együttesét.

A B elrendezése azzal, hogy a héber bölcsességi könyveket a kezdőknek szánt csoport után helyezi, kifejezi azt a szándékot, hogy ezt az öt könyvet együtt akarja tartani, de azt is bizonyítja, hogy ismeri az atanázi kánon beosztását. Egyébként a csoportosítás mesterként jellege megmutatkozik a szövegcsaládok vizsgálatánál. Az 55-ös minuszkulium (Róma, B.A.V., Reg. gr.1) közel áll a B-hez az A-B Ezdrás, Eszter, Judit, Tóbiás könyvek tekintetében, ezeket azonban a szokott rendnek megfelelően csoportosítja; ez annak a jele, hogy B oldotta fel a sorozatot.

Ami az Eszter-Judit-Tóbiás sorrendet illeti, megjegyezzük, hogy ez egyike a görög kódexekben található leggyakoribb sorrendnek; a másik sorrend az Eszter-Tóbiás-Judit, ezt az S-ben és az A-ban találjuk.

A bölcsességi könyvek (kéthasábos) és az Eszter-Judit-Tóbiás (háromhasábos) együttesét folyamatosan másolták: a másoló nem érezte szükségét annak, hogy a következő lapra menjen át, amikor megkezdí a Bölcsesség könyvét (ez a kezdőknek szánt első könyv), vagy Eszter könyvét (amely a Sapienciálisok utolsó könyve, egyben áttérés a három hasábra). A könyvek sora egy füzet utolsó oldalán (944.o.) fejeződik be.

A Próféták könyvei tehát új füzetben (50.) kezdődnek. Szokás szerint elől áll a Tizenkettő, a görög szövegekre jellemző sorrendben (Ózeás, Ámosz, Mikeás, Joel, Abdiás, Jónás stb.). Jeremiás után

következnek a könyv függelékei, a görögben leggyakoribb sorrendben: a Báruk 1-5 közvetlenül kapcsolódik Jeremiás könyvéhez; ezután következnek a Síralmak és Jeremiás levele (a latin szövegekben Bar 6. fejj. a XIII. sz. óta). Az Ószövetség így Dániellel fejeződik be, Dániel könyvét követik a kiegészítések (Zsuzsanna, a Szép és a Sárkány), pontosan egy füzet közepén, egy alig megkezdett hátlapon (1234.o.). Az Újszövetség a következő előlapon kezdődik (1235.o.). Megállapítjuk: az Atanáz szerint a kezdőknek szánt könyvek, melyek a B-ben Jób után következnek egy csoportban, ugyanolyan sorrendben, mint az Ünnepi Levélben, nem felelnek meg pontosan a héber Biblia szokásos (héber) kánonjából hiányzó könyveknek. Egyrészt Jeremiás kiegészítései (Báruk, a Síralmak, Jeremiás levele) magát a könyvet követik, ugyanez áll Dánielre is (lefelől Zsuzsanna története; a három fiú éneke a 3. fejezetben; A Szép és a Sárkány a végén); ugyanígy találjuk Esztert is a maga kiegészítéseivel Judit és Tóbiás mellett. Ami a Makkabeusok könyveit illeti – amelyeket az Ünnepi Levél nem említ –, megállapíthatjuk, hogy számukra nincs hely a B-ben¹⁹.

A B fő szerkesztője-tervezője három nagy együtttest különböztetett meg az Ószövetségben. Az első csoportban a történeti könyvek harminckét és fél quiniont foglalnak el – pontosan ennyit az utolsó, majdnem üresen maradt lappal (624.o.). A második könyvcsoport – a bölcsességi könyvek, valamint Eszter-Judit-Tóbiás könyve – a következő előlapon (625.o.) kezdődik és a 49. füzetrel végződik. A harmadik rész – a Prófétai könyvek – az 50. füzetrel kezdődik, és a 64. füzet alig elkezdett középső hátlapján fejeződik be (1234.o.). Az Újszövetség a következő előlapon kezdődik, a quinion második felén.

Ha szem előtt tartjuk, hogy a B quinionokból áll, vagyis olyan füzetekből, melyek mindegyike 20 nagy oldalt tartalmaz, meglepő, hogy milyen pontosan alkalmazkodik mindhárom rész a fél-quinion mértékhez. Véletlen volna-e, hogy az elsőből a másodikba és a harmadikból a negyedikbe (Újszövetség) való átmenet a quinion köze-

¹⁹ Ez kódex-tudományi szempontból biztos. Ld. Eb. Nestle, in: Theologische Literaturzeitung 20, 1895, 146-150.hasáb.

pére esik, a másodikból a harmadikba való átmenet viszont füzetcserével jár? Ennek a kérdésnek a megoldására nem látok technikai magyarázatot; mindenestre fel kell tételeznünk, hogy a másolóműhely igen jól volt megszervezve.

Végezetül az Ószövetséggel kapcsolatban a kódex beosztását illetően meg kell állapítani, hogy a B ugyan tartja magát az alexandriai atanázi kánonhoz – ehhez nem fér kétség –, de valami nehezen kideríthető okból – hagyomány vagy reakció? – de megkerüli annak legfőbb jellemzőjét: a kezdőknek szánt könyvek elkülönítését. Pedig elég lett volna megfordítani a második és a harmadik csoport sorrendjét, és az Ószövetség végére helyezni a szóban forgó öt könyvet. A B kódikológiai szerkezete azonban nem teszi lehetővé ezt az áthelyezést. A bölcsességi könyvek a Próféták közé helyezett öt könyv semmiben sem különbözik a többitől. Csak a könyvek sorrendje marad, példa nélkül.

2. A szöveg beosztásai

A bibliai szöveg felosztása számozott egységekre megkönnyíti a keresett részek megtalálását; lehetővé tette a Szentírás lectio continua²⁰ formájában történő terjesztését. Emellett megtalálhatók azok a jelzések is, amelyek a liturgiában szereplő perikopák kezdetét és végét adták meg. Ahhoz, hogy a részek számozási rendszere tökéletesen elérje célját, minden egyes résznél szerepelnie kellett a megfelelő összefoglalásoknak is. A számozott összefoglalások (τίτλοι) állhattak az egyes könyvek elején; ilyenkor a megfelelő résznél a számot a szöveg margóján újra kiteszik, sőt magát az összefoglalást is, más, megkülönböztető betűtípussal (pl. míniummal). Erre vonatkozó részletes tanulmányok még nem állnak a rendelkezésünkre. Nem tehetünk tehát egyebet, mint hogy röviden leírjuk a B-ben előforduló rendszereket.

²⁰ Folyamatos szentírási szöveg, szemben a lektionáriumokkal, amelyek csak az istentiszteleteken felolvasott részeket tartalmazzák.

III. A KÓDEX ELSŐ KIADÁSA

A B-t a XV. sz. utolsó évtizedeitől kezdve őrzik a Vatikánban, de kezdetben elsősorban nem az Ószövetség tanulmányozására használták. Ugyanis a XVI. sz. első felében a Szeptuaginta még kis helyet foglalt el a Biblia filológiai vizsgálatában. A figyelem kizárólag a héber szövegre irányult. Tehát főleg – vagy inkább kizárólag – az Újszövetség vonatkozásában használták, és kerestek benne eligazítást (Bombatius, Erasmus). A régi kölcsönzési listák szerint lehetséges, hogy a B-t 1539-ben kikölcsönözték. De következtethetünk-e valamire ebből a tényből?

Azt mindenesetre tudjuk, hogy a B szerepel Guglielmo Sirleto leltárában (1548) a 295. sz. alatt (294-ből), a margón az *in arm* (= a szekrényben) megjegyzéssel²¹. A szent könyvek kánonjáról és a Vulgátáról, mint legfőbb tekintélyről folytatott viták közepette a tridenti atyák 1546. március 17-én kifejezték azon óhajukat, hogy a pápa járuljon hozzá ahhoz, hogy a lehető legpontosabb kiadásban tegyék közzé a Vulgátát, valamint a görög és a héber Szentírást²². A kihirdetett szövegek nem tesznek említést erről, de az atyák kívánsága nem merült feledésbe. Amint az a legátus-bíborosoknak Farnese bíboroshoz intézett április 26-i leveléből kiderül, a levél írói azt az óhajukat fejezték ki a pápának, hogy vállalkozzon a következőre: „*di far corregger prima la nostra editione latina e poi anco la greca et la hebrea*”²³. H. Jedin szerint a zsinati ülészek első két nagy időszaka után két, Cervinihez közelálló tudós azonnal nekilátott a Szeptuaginta és a görög Újszövetség átvizsgálásának: Sirleto és Nicolo Majorano²⁴. Az 1546 áprilisi Sirleto-Cervini levélváltás valóban arról tanúskodik, milyen nagy jelentőséget tulajdonít az előbbi a Szeptuagintának, a latin és görög atyák Bibliájának²⁵. Egyébként

²¹ R. Devreesse, *Le fonds grec de la bibliotheque vaticane des origines a Paul V* (Studi e Testi, 244), Citta del Vaticano, 1965, 403. és 499. o.

²² CT (= Concilium Tridentinum, kiadta: Societas Goerresiana, Freiburg i. Br.), V. 29. o.

²³ "Először javíttassa ki a mi latin kiadásunkat, azután a görögöt és hébert is", CT X, 471.o. 13-14. sor.

²⁴ H. Jedin, *Geschichte des Konzils von Trient*, II. Freiburg, 1957, 81.o.

²⁵ CT X, 935.o.

tudjuk, hogy Nicolo Majorano, mielőtt Molfetta püspöke lett volna (1553), feljegyzéseket készített a *Vaticanus*-ról, mind az Új- mind az Ószövetségről²⁶. Erről számol be Andreas Masiusnak egy levele, amelyet 1554. február 25-én intézett Latino Latinéhez. Ezeket a feljegyzéseket nem adták ki. Ha hihetünk Latino Latinének, Sirleto és Torres attól tartottak, hogy az eretnekek rosszul használják fel a B variánsait²⁷. Ugyanezekben az években Andreas Masius (1514?-1573), aki 1558-ban Rómában lakott, valószínűleg megjegyzéseket írt Józsuéhez a *Vaticanus*-ban, ahhoz a kiadáshoz, amely 1574-ben jelent meg²⁸.

Annál is jelentősebb, hogy az Ószövetség 1586-1587-ben megjelent nagy római kiadásának előkészítésében a B döntő szerepet játszott. A Sixtina elkészítésének történetét eddig nem tanulmányozták részleteiben. Ami biztos, az az, hogy a munkát nagytudású szakemberek végezték; az oratoriánus Jacques Le Long megkísérelte felsorolni a nevüket²⁹. Néhány közülük: Guglielmo Sirleto (1514-1585; bíboros 1565); Antonio Carafa (1538-1591; bíboros 1568); Padro Chacón vagy Ciaconio (1527-1581), Jean Maldonat (1534-1583), Francesco Torres vagy Turianus (1509-1584), Flaminio de Nobili (24) (1533-1590), Fulvio Orsini (1529-1600), Pierre Morin (1531-1608)(25) és Antonio Agelli (1532-1608). Maga V. Sixtus, aki akkor még Montalto bíboros volt, 1578 körül javasolta XIII. Gergelynek, hogy adja ki „nagyon megbízható kéziratok alapján a Hetvenek Bibliáját, amelyet mind a latin, mind a görög egyház használt az apostoli idők óta”³⁰. Paul de Lagarde-ot követően A. Rahlfs rámutatott arra, hogy ott, ahol a B szövege rendelkezésre állt, ott a Sixtina egy Al-dina-szöveg (Venance, 1519), javítva a B alapján³¹. Rahlfs egyébként

²⁶ P. Batiffol, *La Vaticane de Paul III. a Paul V. d'apres des documents nouveaux*, Paris, 1890, 84-85.o.

²⁷ Uo., 85.o.

²⁸ J. M. Gijssen, Masius (Maes) címszó, in: *Nationaal Biographisch Woordenboek*, 4. kötet, Brüsszel, 1970, 545-549. hasáb.

²⁹ J. Le Long, *Bibliotheca Sacra*, 3. kiadás, Párizs, 1723, I. kötet, 187-190.o.

³⁰ Így tudósít erről Carafa bíboros a Sixtina-féle kiadás élén található levelében. A szöveg könnyen elérhető a következő helyen: H.B. Swete, *An Introduction to the Old Testament in Greek*, 2. kiad. Cambridge, 1902., 174-175.o.

³¹ A. Rahlfs, *Die Abhängigkeit der Sixtinischen Septuaginta-Ausgabe von der*

1909-ben abban a megtiszteltetésben részesült, hogy Giovanni Merhati kezében láthatta azt a jegyzetektől hemzsegó példányt, amelyről a kiadás készült³². Az Aldinának ez a materiális függősége nem túl feltűnő, legfeljebb a helyesírási részletekben, amelyeket még egy figyelmes ellenőrzés is elhanyagolhatott, vagy a tipográfiai küllemben, pl. a *subscriptio*-kban. Annyi bizonyos, hogy a B képviselte a legfőbb tekintélyt, és a javítások után az Aldina a B legfőbb jellemzőit tükrözte. A római tudósok kimutatták a B páratlan értékét a görög és latin patrisztikai idézetek összehasonlítása alapján³³, és el is nyerték a megérdemelt elismerésüket, hiszen a katolikus és protestáns Szeptuaginta-kiadások, Tischendorfot is beleértve, nagy többségükben a Sixtina-kiadás kópiái. H. B. Swete írhatta 1900-ban: „It is a fortunate circumstance that the authority of the Vatican was given before the end of the sixteenth century to a text of the LXX which is approximately pure”³⁴.

A Sixtina kinyomtatása 1582-ben kezdődött. Noha a címben az 1586-os dátum szerepel (gyakran kézzel 1587-re javítva), csak a következő év májusában fejezték be. Utána következett egy latin fordítás, az egyházatyák műveiből származó bőséges megjegyzésekkel, amelyet Nobili készített. Ezek a mesteri munkák, melyeket a B kiadásának és fordításának lehetett tekinteni, elegendők voltak a kor biblikusai számára. Az érdeklődés ezután már csak az Újszövetség felé fordul. Pl. Walton Polyglottája, amely a Sixtina szövegét nyomtatja ki és bőségesen használja Nobilit, nem idézi B-t az Ószövetség vonatkozásában (holott ezt megteszi az Újszövetséget illetően, a VI. kötet egyik függelékében).

aldinischen, in: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 33, 1913, 30-46.o.

³² Cod. Vat. gr. 1239, d'Agellius megjegyzéseivel. Ezt a példányt adták a nyomdának.

³³ "... intelleximus cum ex ipsa collatione tum e sacrorum veterum scriptorum consensione, Vaticanum codicem non solum vetustate verum etiam bonitate caeteris anteire" Carafa bíboros előszava, in: Swete, *An Introduction*, 182.o.

³⁴ "Szerencsés körülmény, hogy a tizenhatodik század vége előtt a Szeptuaginta szövege esetében a Vatikáni kódex tekintélyét vették alapul. Ez ugyanis megközelítően tiszta." H. B. Swete, *An Introduction*, 182.o.

IV. A SZÖVEG JELLEMZŐ JEGYEI ÉS ÉRTÉKE

1. Különbéféle vélemények a B-ről

Semmiféle egyszerű megfogalmazás nem alkalmas arra, hogy meghatározzuk a B értékét. A Szeptuaginta szövegének egészét tekintve a szövegtanúk sorában általában a B a legkevésbé revideált, és az eredeti megfogalmazáshoz a legközelebb áll – ennél többet nem mondhatunk. E téren a Sixtina kiadóinak megállapítása nem avult el, éppen ellenkezőleg: jobban alá van támasztva.

A mai tudósok véleményalkotása a B-t illetően nagy mértékben azoknak az elgondolásoknak tulajdonítható, amelyek a Septuagintával kapcsolatban korábban kialakultak. A kutatók régtől fogva arra törekedtek, hogy az egyes szövegтанúkat besorolják a Szent Jeromos által leírt három kategória egyikébe. Ő a Krónikák könyvéhez írt előszavában (*Si Septuaginta*) *trifaria varietas*-ról beszél, amelyek a következők: Hesychius Egyiptomban, Pamphilius (Origenész) Cézáréában és Lucianus Antiochiában és Konstantinápolyban. 1857-ig (ekkor jelent meg A. Mai kiadása) ezek a vélemények szinte mind azon az általánosan igazolt feltételezésen alapultak, hogy V. Sixtus kiadása képviseli B-t. E nézetek közül néhányat, amelyeket Jacques Le Long³⁵ jelzett, pontosítottunk, másokat azonosítottunk.

Andreas Masius Józsuéről szóló kommentárjában úgy véli, hogy a *Vaticanus* szövege kiváló tanúja a Szeptuaginta „egyszerű” (Theodotion által nem kiegészített) változatának, de a lucianusi recenzió rontott rajta³⁶; Masius (1514-1573) 1574-ben már nem élt.

Időközben megjelent a római kiadás (1586-1587). Ekkor azonban egy fontos esemény történik: 1628-ban megérkezik az *Alexandrinus* Londonba, s természetesen az angol tudósoké az első termés. Az egész XVII. sz.-ban, s később is, azon verseng a két fél, hogy be

³⁵ J. le Long, *Bibliotheca Sacra*, 3. kiad. Párizs, 1723, I. kötet, 150-160.o.

³⁶ A. Masius, *Iosuae imperatoris historia illustrata atque explicata*, Anvers, 1574, első rész, 6., 123. és 125.o., főként a 125.o.: *Continet autem Vaticanus codex, longe ille quidem vetustissimus, editionem simplicem ἐβδομηκοντα δυο, neque suppletam aliena interpretatione: sed nisi fallor, a Luciano martyre, emendandi studio nonnihili contaminatam, hoc est eam, quam κολλητὴν vocare solebant.*

tudják-e bizonyítani az *Alexandrinus* felsőbbbségét a *Vaticanus* felett, vagy fordítva.

Így például Jean Morin oratoriánus szerzetes (1591-1659), aki, mivel meg volt győződve a római kiadás kitűnő voltáról, és azt újra ki is nyomatta 1628-ban, Nobili latin fordításával együtt – azt írhatta Patrick Young – vagy Junius – angol tudósnak, amikor az elküldte neki az *Alexandrinus* szerinti Jób-kiadását és egy teljes kiadást is tervezett, hogy az A-t Hesychius revíziójához kell sorolni, a B pedig inkább origenészi (ez az ő felfogásában azt jelentette, hogy nincs benne retusálás), és nem lucianusi, amint azt az általa Masiusnak tulajdonított tézis állítja³⁷.

1655-ben James Ussher (1580-1656) Masius megállapításának ugyanilyen téves értelmezéséből kiindulva azt állítja, hogy a *Vaticanus* nem lehet lucianusi, mivel a Tizenkét Próféta Barberini-kódex (B.A.V., Barberini gr.549; 86. jelzés) olyan lucianusi olvasatokat tartalmaz, amelyeknek nincs megfelelőjük a B-ben (kivéve egyet)³⁸. 1705-ben Joannes Ernestus Grabe (1666-1711) egy John Mill-hez³⁹ intézett hosszú levelében úgy véli, hogy a Bírakat illetően a B Hesychiust (és Alexandriát) képviseli, tehát nagyon romlott szöveg. Ez a vélemény újra felbukkan az egész római kiadásban; szerinte az *Alexandrinus*, amelyen az ő kiadása alapul (az Octateuque 1707-ben jelenik meg), jobb.

Maga az oratoriánus Jacques Le Long (1665-1721) egy római levelezőtársának, E.R.-nek (valószínűleg Eusebe Renaudot-nak) tanúsága szerint (E.R.-nek volt lehetősége arra, hogy igen figyelmesen megvizsgálja a kódexet), nem tartja a művet nagy becsben: *in quo multa reperiuntur manu recentiori emendata, non est adeo antiquus nec bonae notae, cum erratum saepe fuerit ab antiquario*⁴⁰.

³⁷ Jean Morin, *Antiquitates Ecclesiae Orientalis*, London, 1682, 54. docum., 272-288.o.

³⁸ Jacobi Usserii Armachani, *De Graeca Septuaginta Interpretum versione Syntagma*, London, 1655, 85-88.o.

³⁹ J. E. Grabe, *Epistula qua ostenditur libri ludicum genuinum LXX interpretum versionem eam esse quam MS. codex Alexandrinus exhibet...*, Oxford, 1705, ld. Prolegomena.

⁴⁰ J. le Long, *Bibliotheca Sacra*, 3. kiad., Párizs, 1723, I. kötet, 160.o.

Ezeket a véleményeket mérlegelnünk kell. Figyelembe kell venni, hogy ekkor még em álltak a kutatók rendelkezésre az összehasonlítás és ellenőrzés mai eszközei. Főképpen nem szabad általánosítani. Grabe már érzékelte a Bírák különleges sajátosságát, és tudta, hogy ezt a szöveget idézi Szent Atanáz: ez két fontos adat. 1894-ben F. C. Burkitt (1864-1935) latin patrisztikus idézetek alapján adja ki Tyconius *Liber regularum* c. munkáját, és bebizonyítja, hogy a B-ben betoldások vannak, különösen Izaiásban⁴¹, amit a jelenlegi kutatás is elismer azzal, hogy Izaiás B-jét az origenészi kódexcsaládba sorolja. H. St. J. Thackeray a maga részéről kimutatja, hogy B bizonyos szekciói az 1-4. Királyokban (Sámuel-Királyok) különleges recenzióról tanúskodnak; ezeket P. Dominique Barthélemy⁴² "Theodotion-kaige"-nak nevez el.

Az is lehet, hogy a B-t inkább Alexandriához kell kötni, mint Cézareához vagy Antióchiához. Ezt nem csupán egyes szövegrészletek támasztják alá (Cezárea és Alexandria nincsenek nagyon távol egymástól), hanem a B általános beosztása is. A fordulatot A. Rahlfs álláspontja hozta. Ha pedig Egyiptom felé kell néznünk, akkor nem Hesychiusra (róla semmit se tudunk), hanem Szent Atanáz Egyiptomára kell gondolnunk. A B egyes könyveinek részletes vizsgálata (ezt el lehetne végezni az A-ra, az S-re és a minusculumokra vonatkozóan is) ki fogja mutatni, hogy a szövegek ősisége és homogenitása nem volt célkitűzés, sőt még csak ideál sem a B másolásának idejében, hanem bizonyosan a minősége, olyan kritériumok szerint, amelyekről mi nem tudhatunk.

Hogy milyen nehéz és mennyi csapdát rejteget még ma is egy kiemertő kiértékelés megalkotása, az kiderül akkor, ha elolvasunk három nagy alapművet, Swete-ét (1900), Sidney Jellicone-ét (1968) és a párizsi „szeptantisták”-ét (1988)⁴³.

⁴¹ F. C. Burkitt, *The Book of Rules of Tyconius* (Test and Studies, III., 1) Cambridge, 1894, CXVII. o.

⁴² D. Barthélemy, *Les Devanciers d'Aquila* (VTS, 10), Leiden, 1963.

⁴³ H. B. Swete, *An Introduction*, 486-489.o.; S. Jellicoe, *The Septuagint and Modern Study*, Oxford, 1968, 177-179.o.; Marguerite Harl, G. Dorival et O. Munnich, *La Bible grecque des Septante, Du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Párizs, 1988, 133-134.o.

2. A B értéke a könyvek alapján

A szent könyveknek görög fordításait, nevezetesen a Kr.e. 3. században készült Pentateuchus-t, és a 2. sz.-ban (a szó héber értelmében vett) Prófétákat és később még néhány egyéb könyvet igen korán, már a keresztény kor előtt revideáltak – néha egymástól eltérő – héber kéziratok szerint. Így keletkezett a későbbi masszoréta szöveg, mely egyre inkább ragaszkodott a betű szerinti egyezéshez⁴⁴. Ez a mozgalom a keresztény kor előtt és elején a palesztinai judaizmusban szélesedett ki (a Théodotion-*kaige* csoport, melyet D. Barthélemy professzor ismertetett), és általánosan elfogadottá vált a Kr. u. 2. sz. elején Aquilával, Aqiba Rabbi tanítványával. A keresztény kiadók Cézaráében (Origenes, Pamphilius, Eusebius), Antióchiában (Lucianus?) és Alexandriában a zsidó recenziókat és Aquila új fordítását használták, és ezek alapján rendszeresen módosításokat vezettek be. Úgyannyira, hogy ma már, különösen egyes könyvekben, nehéz megtalálni a legrégebb görög verzió szövegét a zsidó és keresztény revíziók mögött, melyek során igyekeztek a görög szöveget ahhoz a héber változathoz igazítani, amely a II. sz.-tól kezdve a rabbinikus judaizmus körében általánosan elfogadottá vált.

A B mindettől relatíve védettnek látszik. De hogyan tudjuk meg, hogy hol sértetlen és hol retusálták? Az időközben előkerült papiruszok és a régi fordítások, amelyek a Szeptuaginta leszármazottai, néha lehetővé teszik, hogy messzebbre menjünk vissza a B-nél. Bizonyos későbbi minuscula kódexek (pl. az 55) is versenyre kelhetnek a B-vel. De semmi sem ér többet, mint egy régi tanúval igazolt görög nyelvű olvasat. Megérett az idő arra, hogy megkíséreljünk egy kimerítő értékelést. A Példabeszédek könyvét, a Prédikátor könyvét és az Énekek Énekét kivéve minden könyv megjelent már kritikai kiadásban: vagy Cambridge-ben (Octateuchus, I-IV Királyok, I-II Krónikák, A-B Ezdrás, Eszter, Judit, Tóbiás), vagy Göttingenben (Teremtés, Kivonulás, Leviták, Számok, Második Törvénykönyv, A-B Ezrdás, Eszter, Judit, Tóbiás, Zsoltárok, Jób, Bölcsesség, Sírák, az összes próféták).

⁴⁴ B. Botte et P.-M. Bogaert, "Septante et versions grecques" címszó in: Supplément au Dictionnaire de la Bible, XII. kötet, 68. füzet, Párizs, 536-691. hasáb.

3) Összefoglalás

Fényűző aszkézise az értelemnek és arisztokratikus mérséklete az eszközöknek – ez jellemzi a *Vaticanus*-t mind tartalmában, mind formájában. Ez a kódex, amely egy hagyományokkal rendelkező Egyházat szolgáló, szervezett scriptoriumban készült, nem lehet improvizáció, vaktában tett döntések szüleménye, még ha a kérdéses kritériumok ismeretlenek is előttünk. Ebben az értelemben beszélhetünk mi a *Vaticanus* homogén voltáról, mely az azt létrehozó másolóműhely munkáját dicséri.

A kódexben nem észlelhető semmilyen átfogó recenzió szándéka, mint az Origenész kiadásában, aki csillagot és betoldójelét alkalmaz, vagy az *Alexandrinusban*, amely a hosszabb szövegeket részesíti előnyben. Nem figyelhető meg benne az az atticizmus-mánia sem, amely messzemenően jellemző a lucianuszi vagy antióchiai kiadásra. Effajta kiadói egyöntetűség, ha létezne is, úgylis csak felszínes dolog volna. De lényegi egyöntetűséget sem találunk a kódexben. A szöveg minősége a Pentateuchuson belül is változik; egy origeneszi Izaiás iktatódik a Próféták elég tiszta sorába, a Tizenkettő és Jeremiás közé. A Bírakban és a Királyok egyes részeiben az ún. „*Théodotionkaige*” préhexaplaris recenzióinak részletei jelennek meg.

A homogenitásnak ez a hiánya kétségkívül abból ered, hogy a másoláshoz használt modellek, kis *kódexek* vagy tekercsek mind-egyikének aligha lehetett azonos a története. Az, hogy egészében véve nem nagyobb az egyenetlenség, a másolóműhelynek mint kiadónak köszönhető.

1. A szöveg könyvenkénti elemzése azt mutatja, hogy nem a hosszabb szövegekre esett a választás. Ismerhették a görög szövegek kiegészítéseit (Királyok, Jeremiás) vagy a hosszabb változatok (Tóbiás) létezését, de ezek átvételére nem törekedtek. Azokban a könyvekben, ahol a Szeptuaginta és a héber textus receptus között kisebb az eltérések, a B rövidebb, nem csak az origeneszi és a lucianuszi kiadásokhoz viszonyítva, de A-hoz képest is. A B tervezői az origeneszi erudíciót nem tekintették kötelező megoldásnak, kivéve Izajásban. A hosszabbat választani gyakran annak a biztosítéka, hogy semmit se hagy ki az ember. A tervezők, valószínűleg a tények ismer-

retében, egyszerű szövegeket választottak. A gondos másolás pedig megtette a magáét.

2. A B szövegválasztó szempontjai nem egyedülállóak. A bölcsességi könyveket és a Prófétákat illetően (kivéve Izajást) a B és az S egy úton jár. Ezenkívül az 55-ös minusculum (Vatikán, B.A.V., Reg.gr. 1.) is igen közel áll a B-hez a történeti könyvek egy részét illetően. Bizonyos minuszskuláknak viszont rövidebbek a szövegei a párhuzamos helyeken. A 46-os minuszkula (Párizs, B.N., Coislin 4), a B-vel azonos helyre illeszti Jób könyvét, Tóbiásban pedig szorosan követi a B szövegét. Ezeknek a hasonlóságoknak valószínűleg az az eredete, hogy ezeknek a másolatoknak közös a felmenőjük, talán éppen az a másolóműhely, ahol a B készült⁴⁵. A műhely azonban korábbi döntések alapján dolgozott. Nem lehet egyedül a scriptoriumra hárítani a felelősséget azért, hogy Dániel első fordítását (LXX) mellőzték a Théodotionnak tulajdonított átdolgozás javára, sem azért, hogy Jób valamennyi kéziratában szerepelnek olyan félversek, amelyek eredetileg nem voltak benne. A Sírák könyve valamennyi görög másolatában szereplő hiba valószínűleg a B felmenőjére vezethető vissza. Továbbá abból, amit a B-ben ill. ebben a szövegcsaládban megfigyelhetünk, nem mutatható ki egy Hesychius vértanúnak (300) tulajdonítandó kiadás létezése. Az igazság az, hogy a 4. századi görög Biblia-kéziratok – amennyiben az atticizmusokból nem következtethetünk lucianuszi vagy antióchiai voltokra, vagy a kritikai jelzésekben arra, hogy origenesziek ill. cézáreaiak – egy különálló csoportot alkotnak. Legfőbb jellemző vonásuk egyedül az, hogy elűtnek az előző Bibliáktól – és ez a csoport többségében bizonyára egyiptomi szövegcsaládhoz tartozott.

3. Bár a Hesychiusra való hivatkozás – e vértanúnak csak a nevét ismerjük Szent Jeromos révén – nem bizonyít semmit, Alexandria mégis elkerülhetetlenül a legvalószínűbb bölcsője a B-nek. Kétségtelen bizonyítékunk nincs erre, de a jelek ebbe az irányba mutatnak, és nem szól ellene semmi. A Zsoltároknál és egyes további könyveknél is láttuk, hogy a szövegforma megérdemli az egyiptomi minősítést.

⁴⁵ Még a sokkal későbbi időkben is ritkán történt, hogy egy kódexet egyetlen mintáról készítsenek.

Néhány helyen az is előfordul, hogy egy kopt vagy régi etióp fordítás, vagy valamelyik alexandriai atya idézete támogatja a *Vaticanust*. De ami a leglényegesebb: a könyvek sorrendje, amely egyedülálló, és a Makkabeusok hiánya nem magyarázható mással, mint az alexandriai Egyháznak a Szent Atanáz féle kánontól való függőségével. (Pierre-Maurice Bogaert, O.S.B.)

III. AZ ÚJSZÖVETSÉG SZÖVEGE

A Codex Vaticanus Graecus 1209 az egyik legrégebbi olyan görög kézirat, amely tartalmazza mind az Ó-, mind az Újszövetséget. Az újszövetségi könyvek sorrendje a következő: Mt, Mk, Lk, Jn, Csel, Jak, 1 Pét, 2 Pét, 1 Ján, 2 Ján, 3 Ján, Júd, Róm, 1 Kor, 2 Kor, Gal, Ef, Fil, Kol, 1 Tessz, 2 Tessz, Zsid. A kézirat a Zsid 9,14-nél megszakad, a καθαρῆί szó közepén, a későbbi korból származó számolás szerint az 1518. oldallal. A Zsid levél folytatását és a Jelenések könyvét egy tizenötödik században folyóírással készült kézirattal pótolták; ismeretlenek ennek körülményei és a használt alapszöveg. Ezenkívül még ma is nyitott kérdés, hogy a Vatikáni kódex eredetileg tartalmazta-e a pasztorális leveleket. (1 Tim, 2 Tim és Tít).

1. A szöveg fejezetei és a címek

Az újszövetségi szövegek felosztására a kódex nem használja sem az Ammóniusz-féle fejezetszámokat, sem Euzébiusz kánonjának számait, sem az „Euthaliai” számokat az Apostolok cselekedeteiben. A szöveg tagolása érdekében alkalmaztak azonban számos más módszert a kézirat története során, különböző alkalmakkor.

Ezek közül az első a kódex készítéséhez kapcsolódik, és abban áll, hogy a bekezdések jelzésére az első betű kissé kiáll a balszél felé (kiengedés), továbbá a bekezdések között kb. két betűmagasságnyi sorközt hagytak. Ilyenkor egy-egy sor egy része üres maradt, hogy az új bekezdés a bal lapszélen kezdődjék. A családfákat a Mt 1,2-16-ban és a Lk 3,23-28-ban, valamint a Boldogságokat a Mt 5,3-11-ben (a Lk-ban nem!) sajtáros közökkel írták.

Egy másik módszer, amelyet nem ez a kézirat alkalmaz elsőként (előfordult már talán a negyedik és ötödik században is), számok írása a bal lapszélre, amelyek rövidebb részekre tagolják a szöveget. Ezek révén Máté evangéliuma 170 szakaszból áll, Márké 62-ből, Lukács evangéliuma 152-ből, János evangéliuma pedig 80 szakaszból.

Csupán két olyan kódexet ismerünk, amely ugyanezeket a szakaszokat használja: a Codex Zacynthius Rescriptus-t (Ξ) a hatodik századból a Lukács-evangélium tagolására⁴⁶, továbbá az 579. számú minuscula-kódexet (Paris, Bibl. Nat. gr. 97, 13. század)⁴⁷.

Az Apostolok cselekedetei 36 részre van felosztva. A katolikus levelek közül a Jak 9, az 1 Pét 8 részre (a 2 Pét nincs osztva), az 1 Ján 11 részre (a 2 Ján és a 3 Ján nincs osztva), a Júd 2 részre. Pál apostol leveleiben a számozás folyamatos a következők szerint: Róm 1-21, 1 Kor 22-42, 2 Kor 43-53, Gal 54-58. a Galata levelet az Ef követi a 70. számú szakasszal kezdve, és a felosztás folytatódik a Fil, Kol és az 1-2 Tessz levéllel a 93. számig. Ez után a Zsid következik, kezdve az 59-es számmal (de csak a 60. szám olvasható). A szöveg a 64. számnál (a Zsid 9,14-nél) megszakad. Eszerint a Zsid közvetlenül a Gal után állhatott a kézirat egyik elődjében, vagyis abban a mintában, amelyből a számozást átvették. Az írnok egyszerűen lemásolta a számokat, nem törődve azzal, hogy összhangban vannak-e azok a könyvek itteni sorrendjével.

A cselekedetek és a levelek szövegeit egy másik felosztással is ellátták, valószínűleg a hetedik és a kilencedik század között. Ebben a Csel 69 szakaszra oszlik, és a szakaszok azonosak a Codex Sinaiticus-éval a Csel 15,40-ig. A katolikus levelek szakaszai: Jak 5, 1 Pét 3, 2 Pét 2, 1 Ján 3, 2 Ján 2; a 3 Ján és Júd nincs szakaszokra osztva. Pál apostol leveleinek szakaszai: Róm 8, 1 Kor 11, 2 Kor 8, (az 1. és a 2. Kor folyamatos számozású), Gal 4, Ef 3, Fil 2, Kol 3, 1 Tessz 2, 2 Tessz 2 szakasz; a Zsid 9,1-nél az 5. szakasz kezdődik.

⁴⁶ Kiadta: S. P. Tregelles, Codex Zacynthius (Ξ), Greek Palimpsest Fragments of the Gospel of Saint Luke, London 1861. Ő a kéziratot a 8. századra helyezte.

⁴⁷ Vö. A. Schmidtke, Die Evangelien eines alten Uncialcodex (B - Text) nach einer Abschrift des dreizehnten Jahrhunderts, Lipsce, 1903.

Egy későbbi időpontban a lapok szélére arab számjegyekkel odaírták a mai fejezetszámokat az egész Újszövetségben.

A szavak elválasztásával kapcsolatban meg kell említeni, hogy a későbbi másolás alkalmával másképpen választottak el; pl: a Mk 1,33-ban ἐπισυν-ηγμείνη, B*; ἐπισυν-ιηγμείνη B²; az 5,13-ban εἰσ-ῆλθεν B*, εἰ-σῆλθεν B².

Rendszeresen használt rövidítések: Ἰησοῦς helyett IC, IY, IN, Χριστός helyett KC, KY, KΩ, KN, KE, θεός helyett ΘC, ΘY, ΘΩ, ΘN, és valamivel ritkábban a πνεῦμα szót: ΠNA. A sor végén álló καὶ-t általában rövidítik, a főnévragokat ugyancsak, különösen a többes számú birtokos esetet: τω.

Minden újszövetségi könyv elején és végén egyszerű megjelölést találunk (pl. ΚΑΘΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ, ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ)⁴⁸. Eredetileg minden könyv első szavát egyszerűen nagy kezdőbetűvel írták a szöveg többi részében használt betűtípussal, de ezeket valaki később kivakarta, és a bal lapszélen nagyméretű, díszes, színes kezdőbetűvel helyettesítette.

A görög szöveg minden lapon 3 oszlopban helyezkedik el; minden teljes oszlopban 42 sor található⁴⁹. Zsid 9,14-től Jel végéig, ahol a minuscula szöveg képezi az Újszövetség befejező szakaszát, a szöveg ugyanúgy 3 oszlopba van rendezve, de oszloponként 35 vagy 36 sorba. (Stephen Pisano)

2. A Vatikáni kódex és a modern bibliafordítások

A Vatikáni kódex kiemelt helyet foglal el a bibliai szövegtanúk sorában, a nála kissé később keletkezett Sínai kódex-szel együtt. Az alábbiakban szeretnénk ezt egy példával szemléltetni.

⁴⁸ A páli leveleknél ezenkívül a megírás helyének (valószínűleg a 6. századból való) megjelölése is szerepel, pl. Róm: ἐγράφη ἀπὸ Κορίνθου, 1 Kor: ἐγράφη ἀπὸ Ἐφέσου, 2 Kor: ἐγράφη ἀπὸ Φιλιππων, Gal: ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης, Ef: ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης, Fil: ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης, Kol: ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης, 1 Tessz: ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν, 2 Tessz: ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν.

⁴⁹ A háromhasábos kéziratok nagyon ritkák. Ilyen pl. a 048-as kézirat is (Vat.Gr. 2061).

A legújabb bibliafordításokban⁵⁰ – az Újszövetség görög szövegének kritikai kiadását (Nestle-Aland) követve – több helyen is azt látjuk, hogy a szövegben csak a versszám szerepel, a hozzá tartozó szöveg hiányzik. Az alábbiakban felsoroljuk ezeket a helyeket, és jelezzük, hogy a kihagyott szövegek megtalálható-e a Vatikáni ill. a Sínai kódexben:

		<i>Szöveg</i>	<i>Vatikáni</i>	<i>Sínai</i>
Mt	17,21	Ez a fajta pedig nem megy ki másképp, mint imádság és böjtölés által.	nem	<i>igen</i> (2. kéz)
	18,11	Mert az Emberfia üdvözíteni jött azt, ami elveszett.	nem	nem
	23,14	Jaj nektek, képmutató írástudók és fari-zeusok! Mert megeszitek az özvegyek házait, hosszú imádságokat mondván, ezért súlyosabb ítélet alá estek.	nem	nem
Mk	9,44	Ahol a férgük ki nem hal, és a tűzük el nem alszik.	nem	nem
	9,46	Ahol a férgük ki nem hal, és a tűzük el nem alszik.	nem	nem
	11,26	Hogyha ti meg nem bocsátotok, a ti Atyátok, aki a mennyekben van, ő sem bocsátja meg nektek vétkeiteket.	nem	nem
	15,28	És beteljesedett az írás, amely azt mondja: És a gonoszok közé számíttatt.	nem	nem
Lk	23,17	Az ünnepnapon ugyanis szabadon kellett nekik bocsátani egyet	nem	<i>igen</i>
Jn	5,4	Mert az Úr angyala időnként leszállt a tóba és felkavarta a vizet. Aki a víz felzavarása után először ment a tóba, meggyógyult, akármilyen betegségben sínylődött is.	nem	nem

⁵⁰ Például a Káldi-Neovulgáta Bibliafordításban: Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2004. Ezek a későbbi kiegészítések nem szerepelnek a II. Vatikáni Zsinat határozata nyomán készült revideált Vulgátában, a Neovulgátában sem (Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum Editio, Libreria Editrice Vaticana, 1986). A Katolikus Egyház rendelkezése szerint a katolikus bibliafordításokat ennek a kiadásnak a figyelembevételével kell készíteni.

		<i>Szöveg</i>	<i>Vatikáni</i>	<i>Sínai</i>
Csel	8,37	Fülöp erre azt mondta: Ha hiszel teljes szivedből, akkor szabad. Az így felelt: Hiszem, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia.	nem	nem
Csel	15,34	Szilás azonban jónak látta, hogy ott maradjon, ezért Júdás egyedül megy el Jeruzsálembe.	nem	nem
	24,7	Ítékezni akartunk felette a magunk törvénye szerint. 7.v. Lizias ezredes azonban közbelépett, s nagy karhatalommal kiragadta őt a kezünkből. Egyben megparancsolta, hogy hozzád jöjjenek, akik vádat emelnek ellene.	nem	nem
	28,29	Ezeket mondta, mire a zsidók kimentek tőle, s közben sokat vitatkoztak egymás között.	nem	nem

A fenti példákból látható, hogy milyen messzemenően támaszkodik a mai bibliai szövegekritika a Vatikáni kódexre, és hogy a legtöbb esetben ennek a szövegét tekinti a Biblia eredeti szövegének.

Ez is világosan mutatja a kódex egyedülálló értékét.

* * *

További figyelemreméltó helyek:

		<i>Szöveg</i>	<i>Vatikáni</i>	<i>Sínai</i>
Mk	16,9-20	Márk záradék	nem	nem
Lk	22,43-44	Vérizzadás	nem	<i>igen</i> (2. kéz)
Jn	7,53-8,11	Házasságtörő asszony	nem	nem
1 Ján	5,7-8	a mennyben: az Atya, az Ige, és a Szentlélek.; és ez a három egy. 8 És hárman vannak, akik tanúságot tesznek a földön	nem	nem

* * *

Olvasói levél

Tisztelt Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat!

Napi rendszerességgel olvasom a Bibliát. Tavaly egy Biblia olvasóprogram beosztását követve a teljes Bibliát végig olvastam. Az idén az Újszövetség alapos tanulmányozása a célom, a Bárka közösség 90 napos beosztása szerint, és párhuzamosan a Szegedi Bibliakommentár használatával. A mai napon az ApCsel 8-9 volt a kijelölt rész. Ismét egy olyan jelenséggel találkoztam, melynek nem tudom magyarázatát.

Az ApCsel 8,37 csak így jelölve van, de nem tartozik hozzá a megfelelő szöveg. Megnéztem a Szent István Társulat 1992-ben kiadott Bibliáját, ugyan ez a helyzet. Ellenben a protestáns szerkesztésű oldalon a jelzett helyen a következő olvasható: *"Filep pedig mondta: Ha teljes szívből hiszel, meglehet. Az pedig felelvén, mondta: hogy a Jézus Krisztus az Isten Fia."*

Hasonló esettel találkoztam néhány hete Márk evangéliumának olvasása közben, ahol a 11,26 -hoz eljutva, szintén üres sort találtam. Itt, az előbb említett helyen, a következő olvashatjuk: *"Ha pedig ti meg nem bocsátotok, a ti mennyei Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket."*

Próbáltam ennek okáról felvilágosítást kérni a Katolikus Biblia webes oldalának szerkesztőjétől, de sajnos nem kaptam választ. Szeretném kérni Önöktől, hogyha idejük engedi, szíveskedjenek a fentiek esetleges okairól felvilágosítani!

Válaszukat várva és köszönve, tisztelettel üdvözli Önöket: S.F.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kedves Tagtársunk!

Örülök, hogy rendszeresen és figyelmesen olvassa, tanulmányozza a Szentírást. Az Újszövetség újabb kiadásában, amelyek az eredeti görög szövegnek ún. kritikai kiadása (Nestle-Aland, Novum Testamentum Graece, Stuttgart) alapján készültek (így a latin Vulgáta megújított változatában, a Nova Vulgata-ban is) kimaradnak az olyan újszövetségi szöveg-részletek, amely a Vulgátában egykor benne voltak, de a régebbi görög kéziratokban nem szerepeltek. Mivel az általánosan használt versbeosztást nem lenne szerencsés módosítani, ezekben az esetekben a szentíráskiadások jelzik az egykori versszámokat, a későbbi keletű szöveg-kiegészítéseket viszont már nem. A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat által gondozott Káldi-Neovulgáta kiadásban a kimaradt szövegeket lábjegyzetben közöltük. (A Békés-Dalos fordítás ezeket zárójelbe tette.)

Az egykori szöveg-kiegészítések a következő helyeken voltak: Mt 17,21; 18,21; 23,14; Mk 9,44; 9,46; 11,26; 15,28; Lk 23,17; Jn 5,4; 8,37; Csel 15,34; 24,7; 28,29 (l. fentebb, 30-31.o.). Ma ezeket a szövegeket nem tekintjük a Szentírást részének.

Tisztelettel: Tarjányi Béla

Vértessaljai László

A Szentírás az életemben 2. rész

Interjú. Elhangzott a Mária Rádióban. Riporter: Vágvölgyi Éva

Ha valaki a Bibliában mindig Isten visszavonulását tapasztalja, azt, hogy nem érti őt, akkor sincs rendben minden, mert egyik eset sem lehet domináns, uralkodó. Ha úgy gondolom, hogy Istent én teljesen megértem, Ő meg visszavonul... Ő azért tárta föl magát Izrael népének, s végül a Fián keresztül nekünk – ez a két történet egyébként egy, hiszen Jézus e nép szülötteként jelent meg, s így az egész történet Jézusnak a története –, s azért lett leírt betűk Isten által megpecsételt összességévé, hogy Isten mindezen keresztül elérjen, informáljon, segítsen bennünket. A Bibliában az élő és éltető Istennel találkozom, aki ettől azonban még Isten, akinek ettől még vannak titkai, és Isten az ember számára, bár ami ember számára befogadható, abban föltárta magát.

De Istent a Biblia sem tudja kimeríteni. Ilyen szempontból nagyon sokatmondó a János evangélium kiegészítése, a 21. fejezet, ahol azt olvassuk, hogy Jézus még sok minden mást tett és tanított, amit ha megírnánk, a világ összes könyve sem tudná befogadni, de mindez, ami itt van, ez megíratott és elég arra, hogy higgyétek: Jézus Krisztus az Isten Fia. A szeretett tanítványnak ez egy nagy zárása, ahogyan pontot tett az örömhírére, ahogyan Jézust, az ő szeretett Mesterét tolmácsolta. Tehát ebben marad egy misztérium-mozzanat. Ha ez a misztérium nincs meg, mert az ember úgy érzi, hogy Istent itt közölhetőként közlöm, akkor valami sutává válik, mert akkor Isten megfoghatósága mellett egyik kezemben a betűt, az Igét, a másik kezemben a szentségeket, az Oltáriszentséget, Isten elérhetőségének másik útját is tartom. Ha egyik kezemben tartom Isten elérhetőségét, akkor a másik kezemben Isten elérhetetlenségét tartom. És éppen a kettő összevetése, a kettő cseréje adja meg azt a nagy titkot, aki nekünk Isten. Akiből én sok mindent értek.

Annyit írtak meg belőle, hogy már eligazodom ebben a világban. De ettől Ő még az én Istenem marad. Az én édes Istenem marad,

akiben én úgy bízom, mint gyerekkoromban az apámban és az anyámban. Bizony, én ezt nem tudtam! Azt tudtam, hogy ők meny-nyivel nagyobbak nálam centiben, meg egyébként is, és hogy amit tudtam, azt apu, anyu is tudja. De én csak annyit tudtam, hogy ők ezt is tudják. És okos felnőtt gyanánt – Babits szól így a Balázsolás című versében – megőrizzük ezt a viszonyt, hogy Isten az én Istenem. Hiszen ha Jézus is kérte, hogy legyünk gyerekek, ha már egyszer odatörekszünk az ő Atyjának országába, akkor őrizzük is meg ezt az istengyermekséget. Én tudom, hogy Ő az én papám. Tulajdonképpen ez a közepe a kinyilatkoztatásnak. Tudom azt, hogy Jézus Krisztus Atyja az én Istenem, akiben én megfogalmazódom, aki mellett, aki felé én elköteleződöm. De ettől Ő még az a hatalmas nagy, világot teremtő Titok, aki elmondott nekem jónéhány dolgot, de annyi minden más titka van, és annyi mindent közöl mással is, és kimeríthetetlen, megfoghatatlan. De ez nekem így jó. Az én szívem-lelkem ebben megnyugszik. Nem öli ki azt az igényt, hogy tovább kutassam, keressem.

Ugyanakkor ez nem frusztrálódás, és ez nagyon fontos mozzanat. Nem keserít el, nem tesz csalódottá, hogy hű, hát mekkora a feladat keresni-kutatni Őt. Akkora esélyem van az Ő megismerésére, mint a Háromság titkát kutató Ágostonnak, aki egy kis csuporral akarja a tengert kimerni. Ha én öt csuporral megelégszem, akkor kész, ott a tenger! Mi fér még belém, mi az, ami nekem elegendő? Hogyan tudok én másnak is ugyanabból a végtelenségből meregetni?

Még egy lépcső, még egy fázisa van az életemnek. 10 éves lelkipásztori munka után – '82-ben szenteltek – '92-ben isteni sugallatra, sok meditálás után döntött Ő, és én az Ő döntését elfogadtam. 1992-ben kopogtattam a Jezsuita Rend ajtaján. És egy újabb, nagyon termékeny kaland kezdődött. 39 éves voltam. 39 éves korára az ember általában kialakul férfiként, nőként, életállapotában. Isten akkor azt kérte, hagyd magad megint gyerekké lenni, hagyd magad, hogy sok-sok új hatást fölvegyél. Nagyon izgalmas! Akkora ajándék, hogy Isten engem még egyszer megformál, úgy, ahogy a jeremiási kép mutatja az alkotóról: Isten fazekas, aki össze tud bennünket ismét gyúrni, odatesz a korongjára és megformál. No, engem, aki magamat ki-

alakultnak véltem, összegyúrt, és – egy nem teljesen más formára, de – másként alakított. És ez megint fájdalmas, ugyanakkor jó és édes esemény volt az életemben.

Rögtön az elején találkoztam valami egészen újjal, amit korábban kifejezetten nem éltem meg, azt, ahogyan a jezsuiták neveltek engem Rómában, a papnevelésben. Ott nevelés történt, a szeminárium maga nevelés. Négy, négy és fél éven keresztül ért engem ilyen hatás. Az egyetemen, ahol lelki nevelők és tanárok oktattak, ők inkább tanítottak, és kevésbé adták át a jezsuita szemléletmódot, mert ott inkább a tanítás működött. Én viszont itt megkaptam azt, amit később felfedezni véltem Ignác lelki gyakorlatos könyvének az elején. Ez a könyv, ugye, az a kis ignáci mű, amely a Szentlélek műve, és amely tulajdonképpen megalapozta a Jezsuita Rendet. Máig az a mi alkotmányunk, ami ott van Ignác lelki gyakorlatos könyvében. Itt rögtön az elején olvassuk tehát azt, hogy nem a nagy tudással lakik jól a lélek – az ember –, hanem hogyha Isten dolgait belülről ízleli és kóstolja.

Aki ezt nekem tanította és kifejtette, nem volt más, mint Weissmahr Béla jezsuita filozófus. Ő, aki hazajött, hogy a müncheni filozófiatanítás mellett elvállalja a jezsuita növendékek nevelését a szegedi jezsuita noviciátusban. Ő magyarázta ügyesen azt az ignáci alapmeghatározást is, hogy ő és az ő társai és mindannyian: Jézus társai. A jezsuiták: „jézusiak”, csak a szót a magyarban jezsuitának mondjuk.

Nem a megszerzett nagy tudással lakunk jól és érzük el a célunkat, hanem ha Isten dolgait, Isten világát belülről – tehát bele kell bújni! – ízleljük és kóstoljuk. Két nagyon fontos szó ez. Azt mondja a latin szöveg a spanyol eredeti nyomán: *gustare et sentire*. A *gustare* latin szóból származik a magyar kóstolni, német közvetítéssel. A másik meg a *sentire*: mint a szentimentalizmusban, hogy érezni valamit. Tehát megérezni és megkóstolni belülről.

Ignác – aki rendalapító társaival együtt egy párizsi egyetemi tanár szintjén ismerte a világot – alapnak azt tartja, hogy Isten dolgaihoz nem az egyetemi katedra fogalmi, filozófiai meg elméleti szempontjaival kell közeledni, hanem a dolgokat belülről kell ízlelni és kós-

tolgatni. Istenből is inkább az ízlelés és kóstolás az, amire válaszul Isten „megadja magát”, Isten odaadja önmagát. Ez egy nagyon alázas megközelítés. Kiegészíti azt a hatalmas, nagy szellemi erőfeszítést, amit a skolasztikus teológia nagyon egyoldalúvá tett. Szent Ignác ebbe a korba beleszületett, de mindmáig élő hagyományává tette az Isten megismerésének azt az útját, amely a belső kontempláción, szemlélődésen alapul. És így a Bibliánál kötök ki.

A Biblia értésének az útja – ahogyan Luther mondja – vera theologia grammatica est = az igazi teológia a nyelvtan. A nyelvtanon keresztül megírtam a Bibliát, Isten üzenetét – és akkor én ebből mindent le is tudok vezetni? Ez igaz, de nagyon merev és egyszerű leszűkítése a helyes útnak. Mert mi az Isten? Nagy titok.

Isten nem egy fogalmi rendszer, Isten nem érthető filozófiai megközelíthetőség, hanem éppen a Biblia tárja föl, hogy Ő személy, akinek érzései vannak, akinek a lábához le lehet ülni. Olyan, akinek indulata van: az egész Ószövetség erről szól. Jézus ugyanezt testesíti meg, neki szintén vannak érzései, indulatai, hiszen tud sírni a város pusztulása fölött, nem szégyell egy asszonytól egy korty ivóvizet kérni, mert szomjas, megsíratja Lázárt, a gyerekeket ölébe veszi, lelkendezni tud, amikor azt mondja, nézzétek az ég madarait, meg a mezők liliomait... És ez a mérhetetlen gazdagság – egy személynek a megközelítése – sokkal inkább a tiszteletteljes rácsodálkozásból érthető meg, vehető ki, nyerhető el, mintsem hogy én tárgyilagosan nekiülök... Hiszen akkor az emberi értésnek nagyon pontos, feszes, de erősen korlátok közé szorított határa adja csak számomra a lehetőséget. Az Isten-értésnek azóta is ez az útja, az ignáci, kóstolás és nem érzelgős, de a szív érzelmi gazdagságával az Istenhez közeledő útja.

Ez nagyon sokat mond nekem. Kinyitni például a zsoltárokat, amelyek nagyon-nagyon mélyek. Megérezni azt a szívet, amely kóstolhatta Istent. A zsoltár istenkóstolgatás. És megírták azt is, hogy az istenkóstolgatás veszély. Van istenkóstolgatás reggel és este, keserű csalódások után, vagy éppen az ellenséggel szemben, vagy éppen mert az egész kóstolható nép, a pásztornép a 22. zsoltárban úgy ír Istenről, mint a jó pásztorról, amint megkóstolta Istent, mint egy

pásztort. Vagy éppen az, amint a szarvasok kóstolgatják a vizet a forrásnál, és akkor Őt ahhoz hasonlítják. Az Úr Jézusnak a saját szavai, az Ő példabeszédei is gyönyörű kóstolnivalók. Azok nem filozófiai tárgylemezre valók, hogy ott daraboljuk, méregessük, és előbb elemeire kapjuk szét, aztán összerakjuk, hanem kóstolnivalók.

Ebből az a nagyon fontos mozzanat következik, hogy az Isten megismerésének az útja egyrészt egy nagyon pontos, komoly tudomány, a teológia, amelynek megvan a filozófiai, nyelvi apparátusa, a könyvtárak, az egész emberiség szellemi feszülése. A másik út pedig a misztika. II. János Pál pápa egy képpel szemlélteti ezt: a kettő együtt olyan, mint a két láb vagy a két kéz, vagy mint a jól működő tüdő egyik vagy másik oldala. Tehát egyrészt nagyon komoly, fegyelmezett szellemi tudás, másrészt pedig az Isten titkára, misztériumára fogékony Isten-közelítés. A kettőt nem is venném nagyon-nagyon külön. Gondoljunk arra az időre, amikor a teológiát még térdelve írták, a feszület előtt, mint Aquinói Szt. Tamás a 13. században. Akkor, amikor ő írt, az egyszerre volt nagyon komoly eszmei megfontolás, ugyanakkor belső kóstolgatás is. A kettő akkor még összeért, aztán valahogyan, talán éppen a 18. századi francia felvilágosodás révén a racionalizmus hozta azt, hogy racionálisan kell közelednünk Istenhez is: ott akkor különvált és leszakadt róla a misztika. És ez nem jó. Ez máig kísért bennünket. Hogy valaki vagy okos teológus, vagy misztikus keresztény. Hát nekem egyik sem ideám! Nekem ideám Szent Ignác, aki okos tudós is – ott van neki a párizsi tudás, társai olyan képzett emberek, hogy a pápa küldi őket az akkor induló trentói zsinatra, mint szakértőket... Náluk a kettő együtt van, és én is a kettő egységét szeretném élni, folytatni.

Most jöttem vissza Püspökszentlászlóról, ott tartottam közel húsz fiatalnak lelkigyakorlatot, ami nem volt más, mint az, hogy három nap alatt a Bibliát a lelkünkben tartva nagybőjti útonjárásként próbáltuk végignézni Szent Pál apostolnak, a tarzusi sátorszövőnek a belső lelki útját. Hogy Isten hogyan vezette őt Jeruzsálemtől kezdve Damaszkuszon át, Arábia sivatagján át, a három nagy apostoli útján végül be Rómába, ahol engedelmesen meghajtotta a fejét. Most a világ hajtja meg a fejét előtte, a Népek Apostola előtt. Ez egy belső

út, mi ezt néztük, ezt szemléltük, kóstolgattuk, ízlelgettük. A Galatalevelet, a Kolosszeiekhez írt levélnek a nagy himnuszait, és a Csel 9., 22., 26. fejezetben a három nagy csoda leírását az ő damaszkuszi nagy megtéréséről. Arról a mindent beburkoló fényről, arról a csodáról, hogy amíg ő lát, addig össze-vissza megy, de amikor megvakul, akkor Damaszkuszba megy, az egyenes utcába. Isten titkai milyen csodálatosak: amikor valaki megvakul, éppen akkor kezd egyenesen járni. Hát kikerülhető akkor a Pál életében bekövetkező sötétség fázisa? Amin az Úr Jézus, az ő Mestere is keresztült? Feltettem a kérdést a fiataloknak, hogy nemde az Isten után járás előbb-utóbb, hosszabb-rövidebb ideig sötétségen vezet minket keresztül? Csak Krisztust keresd! Krisztust kereste Pál is, aztán jól ráakadt. Pontosabban szólva: inkább Krisztus kereste Pált. De mi ebben az együttjárásban – az apostol és a Mester együttjárásában – tulajdonképpen hozzájuk szegődtünk, és 2007 nagybőjtjén egy maroknyi fiatalnak a lelkiyakorlata nem más, mint hogy előttünk van az Isten eleven szava, ami itt és most bennünk történik. Mi vagyunk a Tarsuszból hívtak, akik idejövünk, és Isten beburkol minket fénybe meg árnyékba. Aztán majd csak kilyukadunk valahová. Legyen áldott az Írás!

V.É.: László atya! Említette, hogy időnként megtapasztalta azt, hogy a Szentírással való foglalkozás közben mélyen, személyesen megérinti Isten Igéje, beleszól az életébe. Megosztana velünk ilyen szentírási igéket, élményt?

Nagy, egyértelmű, egyedülálló, evidens bibliai ígém nincsen, amihez mint zsákmányhoz ragaszkodnék. De hogyan mondja Pál a Filippi levél 2,5-ben? Jézus számomra elsősorban az evangéliumokban bontakozik ki. A legnagyobb bibliás örömeim tehát az evangéliumokban adódtak. Nem a nagy tanításokban, és nem az isteni fenség megjelenése köntösében, hanem a nagyon apró mozzanatokban, alig-alig észrevehető kis, szinte félreeső bibliai szavakban. Szavak, amiket talán ki lehetne hagyni, megtapadtak bennem, és nagyon hűséges társaim lettek. Nem arra gondolok, hogy az Isten adott igéje engem levert a lábamról, betöltött engem, és akkor nagy, fénylő eseménnyé lett. A picik a nagyok fölé emelkedtek. Nálam ez így történt. Nem én

rendelkezem a Bibliával, hanem fordítva. Mire gondolok? Olyasmintud meglepni – és hát ezeken úgy elcsodálkozom –, hogy például János evangéliumában, éppen az ő meghívása történetében leírja, hogy hány óra volt akkor. Nem az a közlés a fontos, hogy ők hogyan találkoztak, hanem az az odaszúrt megjegyzés, hogy a 10. óra táján történt. Első alkalommal elengedtem itt a Bibliát... De aztán, többször újraolvasva valami hasonlót indít el bennem ez az elementáris találkozás, ami a szeretett tanítvány meg Jézus között megtörtént. Bennem is vannak ilyen órák. Az egész János evangélium az órával játszik. *Még nem jött el az én óráim...* mondja a kánaai menyegző történetében, míg végül aztán egészen odaadja magát a keresztdobozban.

De több ilyen apró mozzanatot is lehetne említeni. Ahogyan például egy fiú a Márk evangéliumban azt mondja, vagy a fiúról mondják az apostolok, amikor Jézus jóllakatni akarja a tömeget, hogy van itt egy fiú, van 2 kenyere meg 5 hala. Egy fiú 2 kenyérral meg 5 hallal. Mit jelent ez? Mit akar most közölni? Talán én vagyok egy fiú 2 kenyérral meg 5 hallal? És akkor ötezer embert kell nekem jóllakatni? Igen! Ezt így értettem, és ez rám is vonatkozik. Nem csak ott történik az egész. Vagy a nagy kármentő, az Úr Jézus... Amikor azt mondja a kenyérszaporítás végén, hogy szedjétek össze a maradékot. Ezt a szót a magyar nyelvben nemcsak a mustolásnál, a szüretnél használjuk, ott van ún. kármentő, amit a csöpögő bor vagy must alá tesznek, hogy ne vesszen kárba. Isten minden morzsája ilyen kármentés. Nem fontos dolog, a lényeg nem ez, hanem az, hogy még maradt is belőle.

Itt vannak ezek a maradék dolgok. Mint amikor valaki szab valamit, és aztán, amiből nem készül ruha, az a maradék. Az apostolok ilyen kis maradékok, amiket a nagy szabásból kihagytak, szegény, öreg tarzusi Pál is ilyen, és én is ilyen vagyok.

Ott van az az eset, amikor az apostolok bemennek Szíchem városába, mert éhesek, és ennivalót vesznek. És akkor Jézus leül fáradtan Jákob kútjának kávjára, ő maga, a vizek Teremtője. Jön egy asszony, eléggé útszéli jelenség, és akkor azt mondja neki, adj innom. Ez a kiszolgáltatottság... Leginkább akkor rendülök meg, ami-

kor az egyébként erősnek, Isten Fiának, Megváltónak tudott, és – a csak Őrá alkalmazott szó szerint – imádott Jézusban meglátom azt a mérhetetlen emberi gyengeséget, amit velem megoszt. Bűnt nem oszt meg velem, de emberi gyengeséget igen. Hogy fáradt, olyannyira fáradt, hogy képes a bárkában aludni. Mikor átmegegy a túlsó partra, vajon mi a manót keres ott egy párna? Miért írták ezt meg? Nem tudjuk, hogy Péter kerített-e párnát... Csak ott van és megírták, hogy ott van. De nem ennek akarok a végére járni, hogy ezt én hogy értsem, hanem arra figyelek inkább, hogy abban a nagy viharban az Úr Jézus mélyen alszik. El tudom képzelni. Mindenki megilletődötten nézi. A világ Teremtője, a vihart teremtő Isten egy vánkoson alszik egy bárkában. Ezt nem lehet másképp nézni, mint amolyan mózesi, levetett saruval. Nekem Isten így jön közel.

Vagy közel jön akkor, amikor leül és nézi a perselyt a templommal szemben, nézi azt, hogy ki hogyan, mennyit dob be. Addig nézi, amíg rá nem akad arra a valakire, akit felemelhet, mert az mindennél többet adott... Aztán senki sem mondja már, hogy mások meg keveset adtak... Dicséri a kánaáni asszonyt is, aki pontosan ezt veszi észre öböne, hiszen idegenként kéri őt, hogy Uram, tedd meg nekem ezt, és még a pörlekedést is felvállalja... A gazdagok asztaláról lehullott morzsákból a kutyák is ehetnek. Asszony, nagy a te hited, a te morzsás hited...

Ha az ilyen isteni morzsákat – *József Attilánál* vagy *Ady-versben* olvassuk így – komolyan veszem, ezekkel meg tudok telni, jól tudok lakni. Nincs ebben választás. Én szabad vagyok. Nem én rendelkezem a figyelmem tapadásával, de azért ezekben a részletekben mindig megállapodom. A Márk 14-ben, azon az éjszakán, amikor Jézust elfogják, egy ifjú, vélhetőleg maga az evangélista ott volt. Éjszaka volt, az apostolok örült nagy aggodalommal mennek Jézus után, valahogyan letépték róla a köntöst, és akkor ő elszaladt. Mit keresett ő ott? Se előtte, se utána semmi ilyen lepedős história nem bukkan föl a Szentírásban. De azt a remegő ifjú szívet megmutatja, aki Jézus után megy, a sötétben követi, ott vacog egy szál meztelenségében, mert neki fontos az Úr. Ezek olyan nagy titkok! Én nem

akarom ezt a tikit kimeríteni: ezeket szemlélni szeretem. Valójában ezekből az apró morzsákból áll össze az én csodálatom Isten iránt.

A Biblia egészében én elsősorban nem az Isten istenségét, nagyszerűségét, fennkölségét csodálom, szemlélem vagy keresem, nem azoknál maradok meg önkéntelenül, örökségként. Nekem ezt nem kell bizonyítani, az számomra magától értetődő, hogy az Isten – Isten. De hogy Isten ilyen törékeny ember: ez az, ami engem mérhetetlenül meglep. És ez a tapasztalatom 25 éves papi élet után meghatározza azt a megközelítést, ahogyan én a magaméból a híveknek átadok. Nevezetesen ugyanezt a szempontot is, hogy számomra a velünk egygyé és törékennyé váló Jézus mennyire közeli. Olyan nagy hit születik az emberekben, amikor Jézus törékenységét látják. Látják, szemlélik és magukénak érzik az ember-Jézust, és belekapaszkodnak az ilyen törékeny, emberi mivoltban rejlő hatalmas isteni erőbe. Ez működik! Ha Isten népének Jézus emberi gyengeségéről szólok, akkor ezáltal mérhetetlen isteni születik eredményként. Ez nagy csoda! Hiszen a csoda nem csak ott működik, ahogy a Bibliában az Isten csodái megíratnak, mi meg olvassuk, hanem úgy is, hogy a csoda bennünk, a befogadásban és az ebből való élésben folytatódik.

Amikor pappá szenteltek '82-ben, akkor az újmisést követő papi találkozón, baráti beszélgetésben vitám kerekedett egy veszprémi pappal, aki akkor már ezüstmisés volt. Több mint 25 éve hirdette az ígét vasárnaponként. Azt mondtam neki, hogy olyan papi életről álmodom, amelyben a Jóisten ígését naponta hirdetem, szeretném hirdetni. Hétköznapi szentmiséken is. Bárkinek, két embernek, soknak, idős néniknek vagy fiataloknak, teljesen mindegy. Akkor ő megveregetett, s azt mondta: majd ha 10 év múlva elmondod, hogy minden nap prédikáltál, akkor utána is meghallgatunk erről. Olyan athéni, filozófusi vállveregetés volt, mint ahogyan Pál kapta a kedves szót, hogy majd máskor meghallgatunk még erről. Úgy telt el 25 esztendő, hogy közel száz százalékos mértékben minden nap hirdetem Isten ígését. Általában 3-5 percig. És ez az Isten ígését hirdető szándék és szív nem a nagy vasárnapi alkalmakra van kiélezve, hanem olyan, mint a mindennapi kenyér. Mindennapi kenyérünket, mindennapi ígénket add meg nekünk ma... Engem ez a naponkénti

Istenre figyelés nagyon nevelt. Csak a Jóisten tudja, hogy ezen keresztül hogyan tudott másokat is nevelni. Én szorultam arra, hogy erre fogékony legyek. És a 25 éves igehirdetői szolgálatom után nagyon hálásan köszönöm ezt a szándékot! Azt köszönöm, hogy nekem adta azt a nagy ajándékot, hogy készüljek, hogy aztán odaálljak, és pár gondolatban szóljak a napi igéről. Amikor hétköznap szólok, vagy egy szó, vagy egyetlen gondolat hangzik el, de mindig a napi igéből. Mivel nagyon sokáig az evangéliumot magyaráztam – megpróbáltam abból valamit kiemelni, egy-egy képet vagy mozdulatot, vagy sokkal inkább egy szót – nagyon örülök, mert most sokkal inkább jó szívvel vagyok otthon a próféták világában vagy az Ószövetség bármelyik könyvében – a mai napon éppen Jeremiás próféta szavában –, mint ahogyan korábban az evangélium bármelyik üzenetében. Én vagyok a megajándékozott, aki Isten igéjét naponta hirdethetem.

V.É.: Köszönjük szépen, László atya, a sok szép gondolatot! Azt gondolom, hogy több volt ez szép gondolatoknál. László atya egy közös életet mutatott be: egy embernek, egy papnak a közös életét Isten élő igéjével, ami formálta a személyét és a hivatását. És a Mária Rádió nevében azt mondhatom, megígérhetem: fogunk imádkozni azért, hogy ez a gyümölcsöző papi élet folytatódjék. Itt, épp most, szép jubileum készülődik, László atya ezüstmiséje, papi működésének a 25. évfordulója. Kívánjuk, hogy maradjon ilyen fáradhatatlan hirdetője és megélője Isten élő igéjének! Köszönöm szépen.

**Évzáró szentmise
a Bibliaiskolában
június 2-án.**



É l ő I g e

BIBLIAISKOLA

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

Vágvölgyi Éva

„Idehoztalak titeket magamhoz” (Kiv 19,4)

A kivonulás sínai megpecsételése: Isten felajánlja szövetségét, uralmát

A.) Alap gondolat

A sínai elbeszélés teológiai mondanivalóját az ún. „sasszárny”-beszéd (Kiv 19,1-8) foglalja össze. Izrael éppen kivonult Egyiptomból és eljött az Isten hegyéhez, magához Istenhez. Jahve beszéde feltárja a kivonulás értelmét és célját, amely mint egy magyarázó felirat értelmezi a következő sínai elbeszélést. Jahve emlékezteti Izraelt az ő megmentő tetteire és felfedi annak végső értelmét: Magamhoz hoztalak benneteket, szövetséget kötök veletek és így egy új életteret nyitok számotokra. Jahve hívja Izraelt, hogy válaszoljon az ő megmentő tetteire: Tartsátok meg szövetségemet és hallgassatok szavamra. Jahve megerősíti, hogy Izrael akkor Jahve személyes tulajdona lesz, papi királysága, szent nép, ezért Isten népe. A nép válasza: Mindazt amit Jahve mond, meg akarják tenni.

B.) Kivonulás könyve 19,1-8

C.) Bevezetés

1.) Találkozás Istennel a hegynél

1.1 A hegy, mint összimbólum

A hegy ősidőktől fogva közvetíti az ember számára a hatalmassal és félelmetessel való találkozás tapasztalatát. Lenyűgözi fensége, királyi nagysága, de ugyanakkor félelmet és elfogódottságot is vált ki belőle, végtelen távlatot és szabadságot, de nyomasztó hatalmat is jelent egyben számára. A hegy sziklaszilárdsága a rendíthetlenség képévé vált, olyan, mint egy bevehetetlen vár az élet folyton változó eseményei között (lásd Mik 4,1: Lesz azonban az idők végén, hogy az Úr házának hegye szilárdan áll a hegyek tetején, fenn a magasban a halmok felett), de az ember hegymászás közben el is tévedhet, akkor a hegy hidegnek, süketnek és visszautasítóan látszik.

A hegy csúcsa ég és föld találkozásának pontja. A hegy az Istennel való találkozás helye, a csúcson az ember Isten közelében érzi magát. Ebben a csúcselményben önmaga fölé nő. Egyúttal meghatározza az ő méretét is. Látszólag hatalmas művei kicsivé válnak. A csúcson kitágul a láthatár, egyben megváltoztatja az arányokat és relatívvá teszi. Így tesz a hegy fenségessé és ugyanakkor alázatossá:

*„Láttam, Uram hegyeidet
s olyan kicsike vagyok én.
Szeretnék nagy lenni, hozzád hasonló,
hogy küszöbödre ülhessek, Uram.
Odatenném a szívemet,
de apró szívem hogy tetszene néked?
Roppant hegyeid dobogásában
elvész az ő gyöngye dadogása.” (József Attila: Isten)*

Az ember hegyvel kapcsolatos tapasztalata pont olyan ambivalens, mint az Istennel kapcsolatos tapasztalata.

A hegy Isten lábzsámolyának látszik:

*„Magasztaljátok az Urat, a mi Istenünket,
boruljatok le lábának zsámolya előtt,
mert szentséges ő!” (Zsolt 99,5)*

„Az ég az én trónusom,
és a föld lábam zsámolya” (Iz 66,1)

Ezért napjainkig szívesen építenek a hegyek csúcsára kápolnákat vagy helyeznek el kereszteteket. Isten leereszkedik a hegyre, az ember felmegy a hegyre. A hegyre való feljutás a misztikus felemelkedés, a beavatás jelképe. Mint isteni lakhely, áldozó helyek, rituális cselekmények színhelyévé vált minden kultúrában (japánoknál a Fudzsi-Jama, buddhistáknál a Himalája, zsidóknál a Sínai-hegy, Sion-hegy, görögöknél az Olympos, stb.). A Szentírásban::

”Ez történik majd az utolsó napokban:
szilárdan áll az Úr házának hegye a hegyek tetején,
kiemelkedik a halmok közül;
és özönlének hozzá mind a nemzetek.
Odamegy számos nép, és így szólnak:
»Jöjjetek, menjünk fel az Úr hegyére,
Jákob Istenének házához!
Hadd tanítson minket útjaira,
hogy az ő ösvényein járjunk!«
Mert Sionról jön a tanítás,
és az Úr igéje Jeruzsálemből” (Iz 2,2-3).

Az építészeti formákba áttett isteni hegyek az ősi mezopotámiai zikkuratok, az egyiptomi piramisok vagy a későbbi korok templomai.

A hegy fensége és nagysága ugyanúgy lenyűgözi az embert és ugyanúgy félelmet és elfogódottságot is vált ki belőle, mint Isten nagysága és végtelen hatalma, végtelen távlatot és szabadságot, de nyomasztó hatalmat is jelent egyben számára.

A hegy-motívum emiatt kedvelt és hálás témája az irodalomnak, megtaláljuk ismert írók műveiben: pl. Th. Mann, H. Hesse, E. Hemingway, Fr. Kafka, M. Ende, Tolkien.

1. 2. A hegy-motívum a Szentírásban

A Bibliában a hegy mindig az Isten önkinyilatkoztatása, az Isten-nel való találkozás helye. Nézzük meg az Újszövetségben Mt 4,8; 5,1; 14,23; 17,1; 28,16; az Ószövetségben pedig a Ter 22,4; 1 Kir

19,11; mindenekelőtt a Sion, mint Isten szent hegye Iz 2,2; 26,5-8; és sok zsoltárban, mint Zsolt 3,5; 48,3; 68,17.

1. 3 Izrael a Sínai-hegynél

A kép, amelyet a sínai elbeszélés használ, Jahve leereszkedését a szent hegyre és hogy az Ő lakását úgy írja le, mint egy mennyei palotát, megfelel az ókori keleti világ vallásos ábrázolásának. Az érkező Istent természeti jelenséggként írja le: vulkánkitörés (tűz, füst, földrengés) és heves vihar képében (villám, menydörgés, felhők). Ebből adódik a kifejezés, hogy Jahve megjelenésével betör egy titkokkal teli valóság, amely előtt az ember ámuló félelemmel és megrendüléssel meghajlik. A következő képegyüttes liturgikus színezetű és emlékeztet a jeruzsálemi Sion-hegy liturgiájára. Ebből és más háttértudnivalókból Znegler azt szűri le, hogy a sínai elbeszélés nem egy egyszeri történeti sínai esemény elmondása, hanem inkább teológiai program jellege van. Tematizál és reflektál, a kivonuláson keresztül felidézi Izrael istenkapcsolatát, amelyet ettől az időtől fogva jelöl mint Isten népét.

1. 4 A sínai elbeszélés áttekintése a Kiv 19 - Szám 10

Jahvista, elohista, jehovista

3. Kiv 19 2b.3a.9-25a:

Isten önkinyilatkoztatása a hegyen: a nép a hegyvel szemben helyezkedik el, Jahve leszáll a hegyre, Mózes felmegy Istenhez.

5. Kiv 20,18-21:

A nép reagálása (ahol Isten az emberek világába jön, ott az ember megijed).

Deuteronomista kiegészítések

2. Kiv 19,3b-8:

az ún. „Sasszárny-beszéd” megadja az előző és a következő események értelmét.

4. Kiv 19,25b-20,17:

A tízparancsolat a Sínai-hegyről, az ajándékozott és tovább ajándékozandó szabadság szava, kifejezi a kivonulás és a szövetségkötés realitását.

Papi irat

1. Kiv 19,1-2a:

Hely és időmegadás Izrael megérkezését a Sínai-hegyhez beilleszti a papi irat szerinti ábrázolásba, a jól elrendezett Izrael történetének lefolyásába.

Jahvista, elohista, jehovista

7. Kiv 24, 1-4:

A kivonulás és a szövetségkötés megpecsételése (lakoma Isten jelenlétében, a nép esküje és véres áldozata válaszol Jahve szavára).

10. Kiv 24, 18; 32:

Elpártolás Jahvétól (mivel Mózes visszajövele a hegyről késik, a nép egy fogható istenképet, egy aranyborjút készít; Jahve bánata és haragjának lecsillapodása Mózes szavai nyomán; a Jahvétól való elpártolás büntetése).

11. Kiv 33:

Küzdelem Jahve jelenléteért az elpártolás ellenére (keménynyakú nép vagyok; így én nem megyek veletek, mert ha csak egy kis ideig is veled járnék, eltörölnék; Mózes kérése, hogy láthassa Jahve dicsőségét).

Deuteronomista Papi irat kiegészítések

6. Kiv 20, 22-23, 33:

az ún. Szövetség könyve

(A 32-34 részlet deuteronomista utánértelmezéssel van teletűzdelve)

8. Kiv 24, 15-17:

Mózes felmegy a hegyre, amelyre a felhőben leereszkedik az Úr dicsősége, amely elrejtí öt az emberi tekintet elől, Mózes hat napig vár és a hetedik napon (szombat) szól hozzá az Ur.

9. Kiv 25-31, 18:

Mózes megkapja az útmutatást a szentély elkészítésére és felállítására, amely Jahve lakhelye (a lakóhely épülete a papi irat szerint a sínai esemény középpontja: mostantól fogva tartózkodik Isten az ő népe körében), és utasítást kap a papságra és a kultuszra vonatkozóan (a rendelkezéseket a későbbi, fogság utáni időkben úgy értelmezték, mint a sínai Isten rendelkezéseit).

**Jahvista, elohista, je-
hovista**

12. Kiv 34, 1-28:

A szövetség megújítása (ünnepélyes önfelajánlás Jahvének; az ún. „kultikus tízparancs”).

**Deuteronomista Papi irat
kiegészítések**

13. Kiv 34, 29-35:

Isten ragyogó dicsősége tükröződik a visszatérő Mózes arcán, ezért Mózes eltakarta arcát, amikor a néphez beszélt.

14. Kiv 35-40:

Az istentiszteletre vonatkozó utasítások kifejtése Mózes közvetítésével, a lakóhelyépítés, annak be rendezése, és felszentelése a papok által.

15. Lev 1. 1:

Amint a bizonyosság sátra elkészült, Mózes további rendelkezéseket kapott Istentől. A papi irat szerkesztőjének munkája, hogy hozzákapcsolta a törvény további részéhez.

16. Lev 1- Szám 10, 10:

Különböző eredetű listákat és törvényeket fűz egybe, többek közt a „Szentség törvényét” (Lev 17).

17. Szám 10, 11:

A Sínai-hegytől való indulás idejének és helyének megjelölése és a pusztai vándorlás következő állomása fejezi a be a sínai perikópát.

2. A sínai-elbeszélés teológiai mondanivalója

A sínai elbeszélés teológiai mondanivalója – a „Sasszárnny”-beszéd. – A Kiv 19,1-8 nak megvan a maga világos szerkezete:

➤ Helyzetmegadás: Izrael éppen az Egyiptomból való kivonulás után van Isten hegyénél, ezért jött magához Istenhez.

➤ Jahve beszéde (a Sasszárnny-beszéd): feltárja a kivonulás értelmét és célját, amely mint egy magyarázó felirat értelmezi a következő sínai elbeszélést.

➤ A nép válasza: Mindazt amit Jahve mond, meg akarják tenni.

Maga a Jahve-beszéd ugyancsak hármas szerkezeti egységű:

➤ Jahve emlékezteti Izraelt az Ő megmentő tetteire, és felfedi annak végső értelmét: Magamhoz hoztalak benneteket, szövetséget kötök veletek, és így egy új életteret nyitok számotokra.

➤ Jahve hívja Izraelt, hogy válaszoljon az ő megmentő tetteire: Tartsátok meg szövetségemet és hallgassatok szavamra.

➤ Jahve megerősíti, hogy Izrael akkor Jahve személyes tulajdona lesz, papi királysága, szent nép, ezért Isten népe.

D.) Óravázlat

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, időtartam</i>
1. Ének: Gyertek, dicsérjük együtt Énekelj az Úrnak, 156.o.	ének kottából	10 perc
2. A hegy, mint összimbólum A résztvevők egy hegy diaképét szemlélik, lehetőség szerint olyan tömbszerűt, mint a Sínai-hegy: ➤ Milyen érzések és asszociációk támadtak bennem a hegy szemlélése során? ➤ Mit fejez ki számomra a hegy képe? A szemlélődés után beszélgetés, majd az óravezető előadása, lásd Bevezetés 1.1.	néhány percnyi egyéni szemlélődés, utána csoportos beszélgetés az óravezető iránításával	diakép 20 perc

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, időtartam</i>
3. A hegy-motívum a Szentírásban A képről való beszélgetés elmélyítése a Szentírásban szereplő hegyek kapcsán. 1. A résztvevők emlékezet alapján 2. Az óravezető kiegészítése, lásd Bevezetés 1/2	csoportos munka az óravezető irányításával	Szentírás tábla, kréta, jegyzetfüzet ceruza 30 perc
4. Izrael a Sínai-hegynél A résztvevők végül emlékezetükbe idézik a képeket, motívumokat vagy jeleneteket a sínai elbeszélésből az Isten önkinyilatkoztatásáról, az Istennel való találkozásról esetleg felhasználják hozzá a Bev. 1/4-et.	egyéni átgondolás, utána csoportos beszélgetés az óravezető irányításával	30 perc
5. A Sínai-elbeszélés teológiai mondani- valója – A résztvevők elolvassák a szöveget és aláhúzzák benne a fontos szavakat, fogalmakat, képeket, aztán megbeszélik: ► A szöveg szerkezete, különös tekintettel Jahve beszédére lásd Bevezetés 2/2 ► A központi fogalmak és képek jelentésének kidolgozása: mint a kivonulás-történet jelentésének összefoglalása, és mint a sínai-történet mondanivalójának összefoglalása.	csoportos beszélgetés az óravezető irányításával	Szentírási szöveg 20 perc
5. Befejező ima, ének	kötetlen ima	kotta, gyertya, gyufa 10 perc

A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat budapesti Központjában „**Élő Ige**” címmel **bibliaiskola** működik (szeptembertől júniusig minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig). Jelen füzetünk a hatvankettedik óra anyagát tartalmazza.

Budapest, 2008. júl. 29.

Szeretettel:

Vágvölgyi Éva óravezető
Tarjányi Béla szakmai vezető

Gyürki László

Újabb lelet a Templomtéren

Lucius Flavius Silva Bassus római hadvezér, Júdea kormányzója a X. Legio Fretensis élén három évvel Jeruzsálem elfoglalása után 73-ban elfoglalta Maszadát a felkelők utolsó sásfészkét. Josephus Flavius számol be a hősi ellenállásról és a védők öngyilkosságáról, akik nem akartak római fogságba kerülni és a reménytelen harc helyett az öngyilkosságot választották.

Josephus Flavius nem szól arról, hogy mi történt a győztes hadvezérrel. A történészek úgy vélték, hogy Jeruzsálemben maradt valószínűleg 80-ig, mert 81-ben ő töltötte be Rómában az éves konzuli és főpapi funkciókat. A győztes és később kegyvesztett hadvezérrel kapcsolatban Morvay Péter a „Hetek” c. újságban, valamint a „Le Monde de la Bible” folyóirat is beszámol egy jelentős archeológiai leletről.

A magyar Grüll Tibor a templom-hegyi Iszlám Múzeumban olyan kőtáblára bukkant, amely az 1. századi zsidó ellenállás legendás fellegrát, Maszadát elfoglaló római tábornoknak a nevét őrzi. A felfedezés jelentőségét nemcsak az adja, hogy a lelet megőrizte Flavius Silva nevét, hanem az is, hogy először került elő bizonyíték arról, hogy a rómaiak Jeruzsálem elfoglalása és a zsidó Templom lerombolása után a Templom-hegyen diadalívet emeltek a császár tiszteletére. A tudósok eddig úgy gondolták, hogy Jeruzsálemet a rómaiak csak ötven évvel később – Bar Kochba felkelésének leverése után – kezdték el a maguk képére alakítani, amikor a város nevét is megváltoztatták Aelia Capitolinára.

Grüll Tibor a több száz kiló súlyú ókori kőtömböt a templom-hegyi Iszlám Múzeum sarkában találta. Ötsoros latin felirat szerepel a kövön. Megfejtése nem volt könnyű, mivel a közel másfél méter hosszú kőtáblának mind az eleje, mind a vége hiányzik, ezért nem volt egyszerű kitalálni az eredeti felirat jelentését, különösen, hogy még a megmaradt szöveget is megrongálták. Mivel a római hivatalos

feliratok nagyon szigorú mintákat követtek, így amikor megtalálta az »arcus« (ív) szót a táblán, mindjárt világos volt számára, hogy a felirat eredetileg egy diadalíven szerepelt. A másik kérdés: ki állította a diadalívet és kinek?

A megfejtést nehezítette, hogy a szövegből jól láthatóan kitöröltek egy nevet. „A római császárok a kegyvesztetté vált kormányzók, tábornokok neveit következetesen kitöröltették a hivatalos feliratokról, hasonlóan ahhoz, miként a 20. században Sztálin a letartóztatott bolsevik vezetőket kiretusáltatta a párt hivatalos fotóiról. A Templom-hegy lábánál azonban már a hetvenes évek végén találtak olyan római kori mérföldköveket, amelyeken a helytartó nevének kitörlése után fennmaradt, hogy azt a 10. légió parancsnoka állíttatta” – magyarázta Grüll Tibor történész. Ebből és más forrásokból egyértelművé vált, hogy a diadalívet Lucius Flavius Silva állíttatta Vespasianus és Titus császárok tiszteletére.

Silva három évvel Jeruzsálem lerombolása után érkezett Júdeába, hogy a 10. légió élén Kr.u. 73-ban megostromolja és elfoglalja a Holt-tenger mellett fekvő Maszada erődjét, a zsidó ellenállás utolsó bástyáját. Ez a felfedezés azért is fontos az izraeliek számára, mert a maszadai harcosok hősiességének önfeláldozása a modern Izrael államának egyik alapító mítoszává vált. (A katonai eskü szövegében szerepel: Maszada többé nem eshet el!)

Kései elégtétel lehet most, hogy kiderült: az erődöt elfoglaló tábornok utóbb Rómába visszatérve maga is kegyvesztett lett, hiába állíttatott győzelmi emlékművet a lerombolt Templom helyén.

Ezúton mondunk köszönetet **Horváth Botondnak és Horváth Leventének** a rendelkezésünkre bocsátott fényképekért. Jó részüket már felhasználtuk, ld. *Vallomások a Szentírásról, DVD II.* – Szép, színes **természeti felvételeket**, esetleg szentföldi képeket továbbra is köszönettel fogad tervezett kiadványainkhoz a Szerkesztőség (csak szabadon felhasználható digitális képek, elektronikus adathordozón). *Segítségüket előre is köszönjük!*

Székely István

Biblikus folyóiratok szemléje

A **Biblica** 2007. évi 3. számában Beat Weber csak kísérletnek nevezi azt a figyelemreméltó gondolatát, hogy *Zsolt 78* a Zsoltárok könyvének *középpontja*. Ez a szerep az ismételt elolvasásból (*Zsolt 1,2*) eredően az egész könyvre való emlékeztést jelenti. Olvasáskor tartalmilag mintegy középponton van az egyéni panaszoktól a közösségi dicsőítés felé. Próféta szó (*78,10*) a törvényismeret után annak betartásáért. Történelemtanítás, de előre jelzi a jövő elbukásait is. A Dávidra való számtalan emlékeztetés mellett előrevetül, hogy a könyv második fele Mózesnek a Dávidénál sokkal döntőbb szerepét tanúsítja. *Zsolt 78* kifejezi, hogy a Zsoltárok könyve mintegy aktualizálja mind a Tóra, mind a korábbi és a későbbi próféták könyveinek tartalmát. A cikk szerzője megállapítja, hogy bár nincs semmilyen külső bizonyíték *Zsolt*-nak összefüggő könyvként való szerkesztésére, ez a kapcsolat – ismételt végigolvasások (és memorizálás) után – önmagától nyilvánvaló lesz. – Stefan Schreiber az *1 Tessz 4,13-18* szövegével kapcsolatban először számos véleményt ismertet és cáfol, majd azt próbálja meghatározni, hogy a tesszalóniki keresztények a túlvilági létre vonatkozóan mit örökölhettek az ősi pogány mítoszok, majd az újabb sztoikus és materialista világnézet és (talán) egyes zsinagógába járó »istenfélők« révén. Miután pedig megtértek a bálványoktól az igaz Istenhez, várják a mennyből a feltámadt Jézust. Szent Pál a levélben leírja az események sorrendjét; ebből látható, hogy az elhúnytak résztvesznek az égbe való elragadtatásban és az Úrral való együttlétben. A 14. versben idézett hitünk nyomán az apostol jogosan magyarázza a történéseket a hagyomány szellemében (a 15-17. vers szerint), és teszi hozzá a 18. vers bátorító szavait. – Markus Lau a *Mk 5,1-20*-ban szereplő gerázai történet magyarázatát azzal az adattal gazdagítja, hogy azon a vidéken Kr.u.66-ban a római X. légiónak egy kb. 2000 katonából álló zászlóalja harcolt a zsidó felkelők ellen. A római légióra való utalást segíti az evangéliumi szakasz szókinccse, a démonok magatartása (hogy nem akarnak onnan távozni) és a disznócsordára nem jellemző viselkedés. Jézus

felszabadítóként is szerepel. A szerző több ismert magyarázatra hivatkozik, amelyek a »légió« kis létszámára nem tudtak meggyőző magyarázatot adni. A végén lábjegyzetben megjegyzi, hogy saját kézírata után rövid idővel megjelent a Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft egy hasonló tárgyú (általunk a JerFüz 69. sz. 41-42. oldalán ismertetett) cikke.¹ – David J. Armitage a feltételes mellékmondatokkal való érvelési módot értékeli *Gal 1,8-9* példája segítségével. *Gal 1,8 feltételes* módja magát Pált sem zárja ki az elátkozhatók köréből. Tekintélyi érvelés helyett *a döntésbe aktív résztvevőként bevonja* a galatákat, de figyelmeztet a hibás döntés következményére. A dorgálásban az apostol nem saját álláspontját védi, hanem a galaták érdekét szolgálja. Saját véleménye is csak annyiban helyes, amennyiben hű Krisztus evangéliumához. *Gal 1,9* ugyanazt az átkot mondja ki, mint *Gal 1,8*, de *1,8* sokkal *meggyőzőbb*, sőt ennek gondolatmenetébe illesztve *1,9* sem marad el. – D.W.Kim tanulmánya abból indul ki, hogy *az ősi keresztényeknek többféle, saját vallási és kulturális életet követő közössége lehetett*, amelyek hagyományaiban fontos szerepe volt a vezetők személyének és a társadalmi környezetnek. Ugyanabban a korban működtek (szigorú szabályok szerint) a zsidó kumrániak és a Didakhé szabályai szerint élő keresztény közösség. A tanulmány feltételezi egy olyan *őskeresztény csoport* létezését is, amelynek *életszabályai a Tamás-evangélium logionjaiból* olvashatók ki. Ezek közül részletesen magyarázza a következőket: családi életszabályok, zsidóellenes szövegek, boldogságok, társadalmi etika. – Peter Frick rövid írása azt vizsgálja, hogy miként magyarázható *Jn 3,16* és *1Jn 4,9* lényegében azonos kijelentése az ókori bölcselek (akár Alexandriai Filó, akár Arisztotelesz) fogalmai segítségével. Az eredmény: Isten kezdeményezése, aktív szándéka mint eszköz, az ember elfogadó hite mint mód lesz oka az üdvösségnek.

Ugyanannak a folyóiratnak 4/2007. számában Philippe Guillaume és Michael Schunck *Jób könyve* tanulságát tárja fel. Kiindulásuk, hogy a »szerencsés« befejezés, amely csupán Jób családjának, társa-

¹ M.Lau jelen magyarázata azért is könnyebben elfogadható, mert összhangban van az evangélium megírásának időpontjával. Sz.l.

dalmi helyzetének látványos helyreállítása, gyenge válasz volna a könyv párbeszédeiben felvetett mélyreszántó kérdésekre. Bár nyilvánvaló, hogy Jób ártatlan, mégsem gyógyul meg, hanem új szerepet kap (42,8): járjon közben a barátaiért (és más olyanokért, akik nála kevésbé tökéletesek)! Bár Istennek az igazságosságot felülmúló jóságát emberileg nem értjük egészen, ez az út elfogadható kiegyenlítése lesz Isten »oktalansága« elkerülhetetlen velejáróinak. – Armin D. Braun azt vizsgálja, hogyan szerepel az Újszövetség történeti könyveiben és összehasonlítóként a korabeli görög és római, valamint más közelkeleti történeti művekben maga az író személy. A Lukács-evangélium egyetlen helyén (az ajánlásban) szólal meg én-ként a szerző, aki emellett az ApCsel-ben, miként a negyedik evangélium szerzője is a saját művében, *néhány fontos helyen ki akarta fejezni személyes jelenlétét*, de (eltérően az említett idegen írásoktól) egyikük sem említi saját nevét. A mintegy »láthatatlanul maradó jelenlétet« az ApCsel többes szám első személyű mondatai jelzik, a János-evangéliumban pedig a név nélkül, harmadik személyben szereplő *szertett tanítvány*. – Terrance Callan a *Galata-levél stílusát* vizsgálja, figyelembe véve az ókori retorika általános szabályait is. Gal 4,10-20 a Cicero nyomán Szent Ágoston által is »magasztos«-nak nevezett stílusával is hatni akar a galatákra, hogy ne essenek vissza régi állapotukba. A 12. és 19. vers az »Isten családja« hasonlatot használja. Ezt a szakaszt egy »díszített«, majd egy »mérésékelt«, tanítói stílusú rész követi. A cikk szerzője a levél fő érvelő szakaszában (4,12-6,10) Krisztus keresztyét szokatlan hasonlattal nem az Érte való halál, hanem az Ő szolgálata jelképeknek tekinti. Az érvelés szerint a galaták Pálnak mint anyának szülőttei lettek, de ismételt hasonló születést kíván a törvény igájától való szabadság, valamint Krisztussal a hitben való egyesülés is. A 2,1-10 szakasz »ünnepélyes és különösen díszes« stílusa hangsúlyozza Pál küldetésének fontosságát. – James Swetnam a *Zsid 2,11-ben* szereplő »egyől vannak« jelentését a 2,8bc-18 szövegösszefüggésből úgy értelmezi, hogy aki Ábrahám utódaihoz mindenben hasonlóvá lett, az (Zsolt 22,23-27 alapján, az Eucharisziában) nem kevésbé egy a keresztyenekkel. – John Byron azt mutatja be, hogy *1 Ján 3,11-18* Káin személyében azokról szól, akik gyűlölik testvéreiket (tehát gyilkosok); ezzel teljes

ellentétben áll Krisztus önfeláldozó élete. – Gianni Barbiero arra hívja fel a figyelmet, hogy *Zsolt* 89-hez szervesen hozzátartozik egy befejező kérés (47-52.v.) és hálaadó áldás (53.v.). – M. Rogland *Agg 2,14* befejező szakaszát értelmezi: a megtapasztalt csapások annak a következményei voltak, hogy a nép nem szentelte anyagi erőit a templom újjáépítésére. – Jonathan Grossman az ú.n. »kettős okságot« mutatja be Absalom lázadásának bibliai leírásában. Három szövegrész kapcsán (2 Sám 16,23; 16,8; 16,12) és a bennük vagy környezetükben elhangzó kétértelmű kifejezésekkel segít felismerni a fő okot, Isten szándékát (a Nátán próféta által bejelentett büntetést).

A **The Catholic Biblical Quarterly** 3/2007. számában Mark Leuchter először arra hívja fel a figyelmet, hogy a *Bír*, valamint az *1 Sám* könyv történetei gyakran kezdődnek így: »Volt egy ember...« (pl. *Bír* 17,1; *1 Sám* 9,1). Sámueltól Jozija koráig a történetek újabakkal bővültek. Ezek szerzői változatlanul meghagyták a régi szövegeket, de azokhoz hasonló elbeszélő stílusban (és ugyanolyan kezdőszavakkal) betoldották az újabb eseményeket, lényeges változásokat, érvelve azok történelmi helyessége mellett, bemutatva teológiai jelentőségüket. Ugyanezzel hasznosan szolgálták saját koruk politikai és vallási vezetőit is. A történetekből jól kiolvasható például Saul és Dávid eltérő viszonya a silói szentélyhez és az istentisztelet rendjéhez. A deuteronomista szerzők szerint Jeroboám Saul nyomában járt, Jozija viszont Dávid példáját követte. A vázolt hosszú időszak során egymással küzdő, sokszor élesen ütköző törekvéseket és erkölcsöket jól érzékelteti pl. a *Bír* 17,1-5 és 17,7-13, valamint 19,1-20 (azonos szerzői kör által leírt) három történet. A gyökeres változások mögött pedig a betoldások szerzői is JHVH akaratát ismerhették fel. – Anne Marie Kitz azt magyarázza meg, ahogyan *Zsolt* 109,17-18 az átok hatásának bemutatására (szemléltető hasonlatként) a *Szám* 5,11-31-ben teírt féltékenységi szertartás történéseit követi (pl. a megátkozott »keservek vizének« itatása és behatolása). A cikk az ókori Közel-Kelet hasonló szertartásai közül egy hettita szövegtöredék leírását is figyelembe veszi. – Jamie A. Grant igen értékes műként mutatja be Czeslaw Milosz (1911-2004) Nóbél-díjas lengyel költő és közel 20 évig Californiában egyetemi nyelv-és iro-

dalomtanár lengyel nyelvű költői Zsoltárok könyve-fordítását. Példaként Zsolt 1 lengyel szövegét és annak szó szerinti angol fordítását közli, igen részletes elemzéssel bemutatva a mai emberhez illő, ugyanakkor az eredetihez hű imaszöveget. Figyelemreméltók a cikk általános megállapításai is. – Christl M. Maier azt fejt ki, hogy Szent Pál *Gal 4,24-27*-ben nyilvánvalóan a 87. zsoltárt vette alapul, amely Siont idegen népek szülőhelyének mondja. (A zsoltár szövegét emiatt egyes magyarázók hibásnak tartják, és korrekciókat – pl. sorcserét – javasolnak.) Ugyanakkor az Iz 54 még merészebben megszemélyesíti a várost. Az érvelésben Pál kimondja, hogy az Arábiában lévő Sinai hegy Hágárt jelenti, aki szolgálásra szül, és ezért megfelel a »mostani Jeruzsálemnek«, (amelynek fiai szolgálásban élnek). A keresztségben újjászületettek viszont szabadok, és anyjuk a korabeli – köztük bibliai – iratokban is szereplő »mennyei Jeruzsálem«. Pál az összes (akár zsidó, akár egyéb származású) keresztyének Jeruzsálem polgárainak tekinti.

A folyóirat 4/2007. számában Claudia Bergmann az Ószövetségnek azokat a szövegeit vizsgálja, amelyek a harcoló férfiakat nőkhöz hasonlítják. Ezek a szövegek kétfélek: a) A harcos gyáva, vagy nem elég erős, és ezért nőnek szidalmazzák. b) A harcos a szülés kínjait viselő nőhöz hasonlít. Az a) esetet csak idegen népek harcosairól olvashatjuk, a b) esetben a harcos akár izraeli, akár idegen (ellenséges) lehet; az élet határán küzdők szenvedése a harc eredményétől is függetlenül együttérzést kelt. A szerző igen sok példát mutat be: így az a) esetre pl. Iz 19,16; Jer 50,37; a b) esetre pl. Zsolt 48,7; Jer 30,5-7; Iz 42,13-14 (ebben az Úr a harcos!). – Matthew R. Schlimm több tekintélyes magyarázóhoz hasonlóan megállapítja, hogy Istennek a szenvedő emberrel való együttérzését (az »isteni pátoszt«) az Ószövetség különböző helyei eltérő nyelvezettel és hasonlatokkal szemléltetik. Felesleges az említett eltérések magyarázatára elméleteket alkotni, az pedig helytelen, ha egy szövegrészt egy másik helyen használt nyelvezet és hasonlat ételmében magyarázunk. Az egyes részeket az ott használt nyelvi és hasonlati közegben kell értelmezni. – Caryn A. Reeder – Mal 3,24 nyomán elindulva – bemutatja, hogy a *kispróféták* könyvének jellemző tartalma a *családi vo-*

natkozás. A 3,1-beli angyal Illés próféta, aki a papokat (levitákat: 3,3) kibékíti JHVH-val (atyjokkal: 3,17). Hasonló családi kibékülésről szól pl. Zak 1 is. Később Jézusért a családjukat elhagyók új családra találtak (ld. Mk 3,31-35); ezt a vallási közösségek tagjainak elnevezései (pl.testvér, nővér, anya) jól tükrözik. Másféle, de szintén »családi« rend létezett pl. a prozeliták körében, vagy a kumráni szektában. Várt eszkatológiai beteljesülésük az új *Izrael*, amely az istenfélők többnemzetiségű közössége. – Elie Assis a *Siralmak* szerkezeti különlegességeire javasol (részben új) magyarázatot. Az 1. és 5., valamint a 2. és 4. siralom tükörszerűen páronként egymással ellentétes tartalmú (pusztulás ill. helyreállítás). Az 1., 2. és 4. siralom 22 soros, a harmadik azonban rendhagyó (3-szor 22 soros) ábécé-ének; az 5. ének prózai szövegű imádság. Az 1. és 2. siralom reménytelensége után a 3. jelenti a fordulatot, és ez a könyv fő üzenete, 3-szor 22 versnyi terjedelmével is; a közepén több vers a reményt hirdeti. Szerpelnek bajok és panaszok a 4. és 5. siralomban is, de azok okai már nem Isten büntetései. – Todd D. Still a *Zsidóknak írt levél* alapján a hűséges Krisztust mutatja be, igen sokoldalúan. Ő hű teljesítője volt földi küldetésének – cselekvőként és szenvedőként. Közvetítő Isten és az emberiség között, a bűnökért áldozatot bemutató pap, együttérző; maga is kísértést szenvedett. Úr, aki nemcsak Istenhez vezet, hanem megszenteli népét, közbenjár a nyájáért, és vezetőjük a maradandó új város felé (Zsid 13,13-14).

Olvasói levél – *Kedves Testvérek!* A Városmisszió Gy. M.-né-től kaptam a Ferenciek terén az Új Ország c. újságból egy példányt és nagyon tetszett. Megmutattam egy keresztény kollegámnak, és neki is tetszett. Vége a misszióknak, de ez „oltári jó”. Hol lehet ebből még kapni, és lesz e folytatás? Mert szerintem ezt így „játékosan”, nagyon hatékonyan lehetne végre a katolikusok között terjeszteni, hogy végre mi is olvassuk a Szentírást.

Hihetetlenül bölcs ez a humorról fűszerezett újfajta újságírói stílus és ez a Biblia évében nagyon jó lenne szerintem, ha folyamatosan lenne tovább. Köszönöm még egyszer! Isten áldását kérem a további munkájukra is! Szeretettel: *N. Erzsi*

OLVASÓINK KÉRDEZIK

A kérdésre Kocsi György teológiai professzor válaszol

☞ **Kérdés:** A Biblia évében nekivágtam az Ószövetség olvasásának, de visszariadtam a benne szereplő sok gyilkolástól, harctól. Isten maga buzdítja a választott népet háborúra, pusztításra, holott a tízparancsokban előírja: »Ne ölj!« Kérem, magyarázzák meg ezt részletesen.

Válasz: Az Ószövetség és az erőszak

Az Ószövetségben tényleg találkozunk ezzel a problémával, amit az olvasó felvet. Nemrégiben a VIGILIA 2007. júniusi számában is ez volt a téma, ahol a kérdéssel részletesen is foglalkoztunk. A témában írt cikkemet megtalálhatja az interneten is a folyóirat honlapján az archívum részben. Ott a témát bővebben kifejtettem, bár nem olyan részletesen, ahogyan kívántam, mert az egyes cikkek hossza a folyóirat terjedelme miatt behatárolt, de mégis érdemes e szám valamennyi cikkét elolvasni.

A kérdést teljes joggal fölvehetjük. Nem elég azt mondanunk, hogy Istennek bizonyára megvan az oka és a joga is, hogy ilyet tegyen. Ahogyan a kérdező összegegyeztetetlennek tartja az erőszakot Isten szeretetével, úgy a válaszoló is. A kérdező jogosan veti föl, hogy a „Ne ölj!” parancs nem írja-e felül a Biblia más idevonatkozó, homlokegyenest ellenkező kijelentéseit. Biztathat-e Isten más népek, még a bűnösök kiirtására is, ha Jézus előírja az ellenség szeretetét? Vajon nem az emberi gyűlölet és indulat beszél-e ilyenkor, nem azt vetítjük-e ki Istenre? A Bibliával kapcsolatban lépten-nyomon találkozunk ehhez hasonló fölvetésekkel. És el kell ismernünk, hogy e kérdések érthetőek, sőt fel is kell tennünk.

Válasz a teljes Biblia szintjén

Válaszul annyit mondhatunk, hogy mi katolikusok a teljes Bibliát szem előtt tartva értelmezzük az egyes problémákat. Azaz a Biblia összes idevonatkozó kijelentését tekintetbe kell vennünk. Maga a kérdező is így jár el, mert ellenkező értelmű kijelentésekkel találkozik. Vegyük a klasszikus példát – Lámech énekét: „Leütöttem egy embert sebemért, egy ifjút sebhelyemért. Ha Kaint hétszer bosszul-

ják meg. Lámechet hetvenhétszer.” (Ter 4, 23-24). Itt a bosszú fokozásáról van szó. Ezzel az öntelt énekkel helyezi szembe Jézus a megbocsátást: „Akkor odalépett hozzá Péter, és megkérdezte: „Uram, ha vét ellenem testvérem, hánszor kell neki megbocsátanom? Talán hétszer?” „Mondom neked – felelte Jézus -, nem hétszer, hanem hetvenhétszer.” Mt 18,21-22. Majd következik a szívtelen szolgáról szóló példabeszéd azzal a tanítással, hogy mindig meg kell bocsátanunk. A bántásra a válasz a megbocsátás. Mi a Bibliát nem kiragadott mondatonként olvassuk, hanem az összes kijelentést figyelembe véve. Ajánlatos mindig az ellenkező kijelentéseket is megidézniük egy-egy kérdés vizsgálatakor, mert ha az összes kijelentést figyelembe vesszük, akkor látjuk, hogy van egyfajta fejlődés – magában az Ószövetségben is.

Megoldások az erőszakra az Ószövetségben:

1. Vízözön története (Ter 6-9) – A Biblia legkésőbbi rétegei közé tartoznak a Biblia első lapjai is, Ter 1-11. Itt érdekes módon Isten látja éppen a vízözönről szóló részben (Ter 6-9), hogy az ember az erőszak útját járja, de nemcsak az ember, hanem még az állatok is (6,11k). És Istennek annyira fáj az erőszak, hogy megbánta, hogy embert teremtett (6,5). Ezután jön a vízözön. Isten tehát erőszakkal válaszol az erőszakra. Azaz úgy válaszol az erőszakra, hogy eltörli a Föld színéről az erőszakoskodókat. Kivétel csak Noé családja. Ez lehet tehát egyik modell vagy megoldás az erőszak problémájára. Nagyon gyakran élünk vele – még ma is. Egy ámokfutót sokszor úgy fékeznek meg, hogy kilövik, nehogy még több embert megöljön. Ilyenkor az erőszak alkalmazása hozzájárul az erőszak csökkentéséhez. És ma is él vele mindegyik társadalom. Sőt szomorú divatja lesz, mert már az iskolában is lelövik a tanárokat vagy ártatlan diák-társakat. E fajta erőszakoskodók megbüntetését, netán harcképtelenné tételét jogosnak is érezzük, és nem is problémás az emberek többsége számára.

A vízözönrel kapcsolatban is fölmerülhet a kérdés bennünk: No, de mindenki bűnös volt, csak Noé és családja a kivétel? Lehetséges ez? Nem írói túlzásról van szó? És csak egyvalaki menekül meg? A

problémát érezte az Ószövetség is, mert a pátriárkák történetében egy hasonló történet ismétlődik meg. Nevezetesen Szodoma és Gomorra elpusztítása.

2. Szodoma és Gomorra elpusztítása (Ter 18,16-19,29) – Ábrahám itt hasonló kérdéseket tesz föl Istennek, mint amit mi is megfogalmaztunk a vízözönnel kapcsolatban. Ábrahám Istenhez méltatlannak tartja, hogy a bűnösökkel együtt az igazakat is elpusztítsa. Isten válasza az igazak megmentése, miként a vízözön történeténél. Itt Lótot menti meg, ott pedig Noét. Ábrahám nem teheti föl azt a kérdést, hogy mi lenne, ha megbocsátanánk nekik, és nem büntetnénk meg őket? Nyilván a jogsértés orvoslása és megszüntetése miatt nem teheti föl ezt a kérdést. az ártatlanok vére Istenhez kiált (Ter 4,10). A mai bíróságon sem szokott megbocsátással lezárulni egy per. Erőszakra az egyik válasz az erőszakoskodók elpusztítása és az igazak megmentése. Csak a bűnösök pusztulnak, az igazak viszont megmenekülnek. Ilyen válasz is lehetséges, de van más is, és most ezt fejthjük ki.

3. Isten buzdít az erőszakra, de úgy tűnik, a nép mégsem hallgat rá – E cím első része az igazi problémája olvasónknak. E kérdéssel kapcsolatban megjegyezzük, hogy Józsué könyvével ellentétben a Bírák könyve beszámol arról, hogy egyáltalán nem tudták kiirtani ezeket a lakosokat, mert vasszekereik voltak (Bír 1,19b). Vagy Isten azért sem űzte el őket, nehogy a vadállatok kárukra elszaporodjanak (Bír 1; Kiv 23,27-30). Az idegenek, akiket ki kellett volna irtani (MTörv 20,16-18), ott élnek Jeruzsálemben: pl. a hetita Urija, akitől Dávid elszereti a feleségét, és ezért bűnhődik is. Ott élnek a fővárosban a jebuziták is. Egyáltalán nem lettek kiiktatva. Az átkot a szentírásmagyarázók általános véleménye szerint egyetlen egyszer sem töltötték be. A moábitákat is kitiltja a deuteronomista szerző a templomból (MTörv 23,4k), de Rút könyve szerint Dávid dédanyja is moábita volt. Sőt Jónást Isten a gyűlölt asszírokhoz küldi, akik oly sokat ártottak Izraelnek. Az ország 9/10-ét, az északi országrészt, Izraelt egy az egyben megsemmisítették. És ezek az asszírok megtérnek, hasonlóan az egyiptomiak is „Áldott legyen az én egyiptomi népem, kezemnek műve, Asszíria és örökségem Izrael (Iz 19,23-24).

A Kiv 23,9 és a MTörv 10,18-19 szerint nem lehet elnyomni az idegeneket, mert ők is idegenek voltak. Sőt az ellenség elkóborolt szamarát is vissza kell hajtani (Kiv 23,4-5).

Ezek után, ha semmi sem történt meg abból, amit Isten parancsolt, csak úgy tűnik, szerette volna, ha megtörténik, akkor azt szokták fölvetni: No, jó, nem történt meg, de hát ez a beszédstílus önmagában is sok, és árulkodó. Hogyan lehet ilyen Istenben hinni?

Válaszunk a következő: Istenről mindig az átélt tapasztalatok tükrében beszél a Biblia. Amikor ezek a számunkra furcsa és érthetetlen szövegek keletkeztek, tudni kell, hogy Izrael elveszítette területének 9/10-ét, csak Jeruzsálem és környéke maradt meg. Sikeresek az asszírok voltak. Akiiktól ezt a brutális stílust, az ő királyi propaganda szövegeiket utánozva, átvették. Úgy tűnt, hogy azoknak van sikere, akik másokat meghódítanak, rabszíjra fűznek és országokat rabolnak. Hangsúlyozzuk, hogy itt még az asszírok esetében is propaganda szövegről van szó, tehát a valóság nem úgy nézett ki, ahogyan ők szeretnék volna. Nem ésszerű egy nagy terület elnépteleníteni, ha adófizetésre is lehet kötelezni a lakosságot. Az asszírok is inkább az utóbbit tették, de a propaganda-szövegeikkel eléggé világosan értésükre adták a leigázottaknak, hogy érdemes adót fizetni, mert különben nem maradnak életben. De ahogyan fentebb idéztük Izajást – akinek idején e vészterhes időket átélték, a szír-efraimi háború idején, és annak következtében megszűnt létezni Izrael országa -, a megbékélést hirdeti, és nem a bosszút. Jónás könyve is azt mutatja, hogy Isten nagyobb a szívünknel, mert ellentétben a deuteronomistával, aki válogatás nélkül irtani akarja az ellenséget, azt mondja: „Hát akkor én ne irgalmazzak Ninivének, a nagy városnak, amelyben több mint százhuszezer olyan ember van, aki még nem tud különbséget tenni a jobb és a bal keze között, és igen sok állat?” (Jón 4,11).

A Szenvedő Szolga pedig odáig megy, hogy magára vállalja bűneink és gonoszságaink következményét is. És nem véletlen, hogy Jézust is ezen a szövegen keresztül szemlélte az ősegyház (Iz 53,4-5).

TÁRSULATUNK ÉLETÉBŐL

Meghívó – A Bibliatársulat vezetősége nevében Társulatunk minden tagját tisztelettel és szeretettel meghívom a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat 2008. évi I. rendes közgyűlésére, amelyet 2008. szept. 10-én fél 5 órától tartunk a budapesti Bibliaközpontban (Bp. VI. ker. Teréz krt. 28.I.6.). *Napirend:* 1. A Számvizsgáló Bizottság beszámolója – 2. Beszámoló a 2007/2008-as munkaév tevékenységéről – 3. A 2008/2009-es munkaévre vonatkozó tervek ismertetése.

Tarjányi Béla ügyvezető elnök

Várható, hogy ez az első közgyűlés nem lesz határozatképes. Ezért a második rendes közgyűlést már most meghirdetjük szeptember 27-én délelőtt fél 11 órára (ez a második közgyűlés a résztvevők számától függetlenül határozatképes lesz):

Meghívó – A Bibliatársulat vezetősége nevében Társulatunk minden tagját tisztelettel és szeretettel meghívom a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat 2008. évi **II. rendes közgyűlésére**, amelyet 2008. szeptember 27-én de. fél 11 órától tartunk a budapesti Bibliaközpontban (Bp. VI. ker. Teréz krt. 28.I.6.).

Napirend: 1. A Számvizsgáló Bizottság beszámolója

2. Beszámoló a 2007/2008-as munkaév tevékenységéről

4. A 2008/2009-es munkaévre vonatkozó tervek ismertetése

A közgyűlés előtt 10 órákor szentmise keretében adunk hálát Istennek, és kérjük továbbra is áldását munkánkra.

Szeretettel várjuk minden kedves Tagtársunkat!

Budapest, 2008. júl. 29.

Tarjányi Béla ügyvezető elnök

A BIBLIA ÉVE 2008 éves ünnep- és rendezvénysorozat püspökkari felelőse Dr. Bábel Balázs Kalocsa-Kecskeméti érsek. Bábel érsek úr felkérte Társulatunkat, hogy legyen élenjáró közreműködő a Magyar Katolikus Egyházban az éves programok ajánlásában, közvetítésében és ismertetésében.

Társulatunk elsősorban programok ajánlásával, közvetítésével, valamint a Biblia Éve rendezvényein jól használható kiadványokkal igyekszik elősegíteni a Magyar Katolikus egyházban a Biblia Éve ünnepsorozat eredményességét (1. füzetünk hátlapját). Programajánló füzetünk igényelhető a Bibliaközpontban, ill. elérhető honlapunkon.

A MKPK Sajtóirodájának megbízásából szerkesztjük és folyamatosan bővítjük a Biblia Éve katolikus programjainak honlapját, melynek címe: **www.biblia-tarsulat.hu**. Ezen a lapon tájékoztatást adunk minden olyan rendezvényről, programról, ünnepről, amelyről tudomásunk van ill. amelyekről tájékoztatást kapunk a szervezőktől vagy a résztvevőktől.

A megbízásnak megfelelően a Bibliatársulat várja minden olyan rendezvény programját, amely a Biblia éve alkalmából kerül megrendezésre. A társulat a programokat, valamint a lezajlott programokról készült beszámolókat honlapján is közzéteszi. ***Köszönettel veszünk személyes beszámolókat is a rendezvényekkel kapcsolatban.*** A meghívókat, programokat, beszámolókat az alábbi címekre lehet küldeni:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat 1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Tel.: (1) 332-2260; Fax: (1) 312-24-78. – Elektrocím: **jeromos@biblia-tarsulat.hu**

A programok honlapja: **www.biblia-tarsulat.hu**

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten pénteken du. 5-6-ig a Bibliaközpontban **imaórát** tart, hogy Isten áldását kiesdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótévőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába.

Az **imaórák időpontja** és az elmélkedések témája **a Biblia Évében**: aug. 15.: Jel 12,1-6; aug. 29.: Mk 6,17-29; szept. 12.: Lk 6,39-42; szept. 26.: Lk 9,18-22; okt. 10.: Lk 11-15-26; okt. 24.: Ef 4,1-6; nov. 7.: Ef 6,13-20; nov. 21.: Lk 19,45-48; dec. 5.: Mt 9,27-31; dec 19.: Iz 48,17-19.

Szeretettel hívunk a közös imára (a helyszínen vagy a távolból bekapcsolódva) minden kedves társulati tagot és érdeklődőt!

A Szentírás egész éves ünnepléséhez

a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

az alábbi kiadványokat, segédeszközöket adja közre:

1. AKCIÓ: *Biblia féláron:* a teljes Biblia és az Újszövetség árusítása fél áron a Biblia Éve egész folyamán.

2. *Missziós Evangélium* (János evangéliuma, kis füzet, háromféle színes borítóval, ajándékozásra). Ára: 100.- Ft.

3. *Mindennapi Evangélium* (Márk evangéliuma napilap formátumban, ajándékozásra). Ára: 100.- Ft.

4. *Aranybiblia* (nagy méretű, díszes, aranyozott verettel, templomi kihelyezésre). Ára: 24.000 Ft.

5. *Családi Biblia* (nagy méretű, díszes, aranynyomással, családok számára). Ára: 12.000 Ft.

6. *Bibliaolvasó-naptár* (a teljes Szentírás szövegének beosztása két éven át minden napra, készítette: Gyürki László). Ára: 60.- Ft.

7. *Bibliaórák-csomag* (A. Steiner-V.Weymann: Találkozások [5 óra], Csodák [6 óra], Példabeszédek [7 óra], A.Hecht: Közös utunk a Bibliához [módszerek]), Vágvolgyi Éva: Bibliaórák [60 óra]. A csomag ára: 4000.- Ft.

8. *Vallomás a Szentírásról DVD I.* (Bíró László püspök, Nemeshegyi Péter S.J., Kerekes Károly O.Cist., Vértesaljai László S.J., Tomka Ferenc, Mihályi Angyalka katekéta, Varga Béláné Irénke személyes vallomása). Ára: 600.- Ft

9. *Vallomás a Szentírásról DVD II.* (Erdő Péter bíboros, Márfi Gyula érsek, Zseldin Gellért püspök, Gyürki László, Takács Gyula, Gelley Anna, Riskó Mariann vallomása, Székely János püspök három előadása). Ára: 600.- Ft

10. *A Szentföldön Jézus lába nyomán DVD* (A Fokoláre-atyák szentföldi felvételeiből összeállította Tomka Ferenc. A főbb szentföldi helyek bemutatása és ismertetése.) Ára: 1200,- Ft.

11. *Magyarságunk és a Biblia CD* (Nemeskürty István, Vörös Győző és Tarjányi Béla előadása a biblikusok továbbképző konferenciáján). Ára: 600,- Ft.

Isten Szava

*Egy példány ára 200 Ft,
az évi négy szám 800 Ft (+ postaköltség)*



A Vatikáni kódex egy lapja

örökre megmarad
